

**SURİYE’NİN YENİDEN İNŞA SÜRECİNDE TÜRKİYE VE İSRAİL’İN İZLEDİĞİ
POLİTİKALARIN BAŞARISIZ DEVLET OLGUSU ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ**
AN ASSESSMENT OF THE POLICIES PURSUED BY TÜRKİYE AND ISRAEL IN REBUILDING
PROCESS OF SYRIA THROUGH THE PHENOMENA OF FAILED STATESErtuğrul YAZAR* 10.21492/inuhfd.1804628 **Makale Bilgisi**

Gönderi : 16/10/2025

Kabul : 22/11/2025

Anahtar Kelimeler*Uluslararası Hukuk,
Başarısız Devlet,
Suriye’nin Yeniden İnşası,
Türkiye,
İsrail.***Article Info**

Received : 16/10/2025

Accepted : 22/11/2025

Keywords*International Law,
Failed State,
Rebuilding of Syria,
Türkiye,
Israel.***Özet**

Uluslararası hukukta üzerinde mutabık kalınmış bir tanımı olmamakla beraber “başarısız devlet”, yerine getirmesi gereken temel işlevleri sürdüremeyen, istikrarsızlığa sürüklenmiş, tüm fonksiyonel işlevlerini yitirmiş, ülkede huzur, sükunet ve güvenliği sağlayamamış, egemen otoritesi ortadan kalkmış ve halk nezdinde meşruiyetini yitirmiş devletler için kullanılmaktadır. 2005 yılından bu yana yayımlanan “Kırılgan Devletler İndeksi”nin 2024 yılı raporuna göre Suriye dünyada en başarısız 4’üncü devlet konumundadır.

8 Aralık 2024 tarihinde Suriye’de 61 yıl süren Baas rejimi devrilmiş ve Ahmed Şara liderliğinde yeni bir Suriye yönetimi kurulmuştur. Yeni Suriye yönetiminin öncelikleri; ülkenin toprak bütünlüğünü ve birliğini sağlamak, güvenliği tesis etmek ve kalkınmayı sağlamaktır. Devrimin birinci yılında bu hedeflerin ülkenin başarısız devlet olgusundan kurtulması için de gerekli olduğu belirtilmelidir.

Bu çalışma, coğrafi yakınlıkları ve tarihsel-stratejik çıkarları gereği Suriye’nin iç dinamiklerine etki eden iki komşu devlet olan Türkiye ve İsrail’in Suriye’de izledikleri politika ve devletin yeniden inşası sürecindeki değişen rollerinin Suriye’nin başarılı-başarısız devlet olgusuna etkilerini analiz etmeye çalışmaktadır. Çalışmada örnek vaka incelemesi yöntemi kullanılmakta olup karşılaştırmalı olarak Türkiye ve İsrail politikaları ele alınmaktadır.

Ortadoğu’da yayılmacı bir politika izleyen İsrail’in Suriye’deki yaklaşımı istikrar sağlanmasını “engelleyici” ve “bozucu” iken Suriye’de politik istikrar, toplumsal uzlaşma ve iktisadi kalkınmaya dayanan bir sistemin oluşmasını arzulayan Türkiye’nin benimsediği politikalar Suriye’nin yeniden inşasında “yapıcı” bir yaklaşım taşımaktadır. Bulgular İsrail’in askeri müdahaleleri ve toprak işgallerinin Suriye’nin egemenlik krizini derinleştirdiğini; Türkiye’nin ise iş birliğine odaklandığını, Suriye’nin kalıcı istikrarına ve bölgesel barışın tesisine katkı sunduğunu ortaya koymuştur.

Abstract

While there is no agreed-upon definition in international law, the term “failed state” is used to describe a state incapable to fulfil its fundamental functions, fallen into instability, lost all its functional capabilities, failed to maintain peace, tranquillity, and security within the country, has lost its sovereign authority, and has lost its legitimacy in the eyes of the people. According to the 2024 report of the “Fragile States Index” published since 2005, Syria ranks as the fourth least failed state in the world.

On December 8, 2024, the Ba’ath regime lasted 61 years in Syria was overthrown, and a new Syrian government established under the leadership of Ahmed Sharaa. The latest Syrian government’s priorities are to ensure the country’s territorial integrity and unity, establish security, and ensure development. It should be noted that these goals are also indispensable for the country to overcome the failed state phenomenon in the first year of the revolution.

This study analyzes the policies pursued by Türkiye and Israel, two neighbouring states that affect the internal dynamics of Syria due to their geographical proximity and historical-strategic interests, and the impact of their changing roles in the state’s rebuilding process on Syria’s success and failure. The study utilizes a case study method and examines the policies of Türkiye and Israel in a comparative manner.

While Israel, pursuing an expansionist policy in the Middle East, has an approach in Syria that is “destructive” and “disruptive” to establishing stability, Türkiye, which seeks to establish a system based on political stability, social reconciliation, and economic prosperity in Syria, has adopted policies that are “constructive” in Syria’s rebuilding. The findings reveal that Israel’s military interventions and territorial occupations have deepened Syria’s sovereignty crisis; on the other hand, Türkiye, through cooperation, has contributed to Syria’s lasting stability and the establishment of regional peace.

Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

* Dr., Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu.

Atıf Şekli | Cite As: YAZAR, Ertuğrul, “Suriye’nin Yeniden İnşa Sürecinde Türkiye ve İsrail’in İzlediği Politikaların Başarısız Devlet Olgusu Üzerinden Değerlendirilmesi”, İnÜHFD, 16(2), 2025, s.528-544. **İntihal | Plagiarism:** Bu çalışma intihal programında kontrol edilmiş ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been controlled via plagiarism software and reviewed by at least two blind referees.

EXTENDED SUMMARY

The Rebuilding Process of Syria through the Phenomenon of Failed States: A Comparative Analysis of the Policies Pursued by Türkiye and Israel

This study explores the rebuilding process of post-war Syria through the analytical lens of the failed state phenomenon. It conducts a comparative evaluation of Türkiye's and Israel's policies toward Syria. It examines how the divergent regional strategies of these two neighbouring states have influenced Syria's transition from state failure toward rebuilding and stability. By addressing the theoretical foundations of the failed state discourse and its implications for international law and regional security, the paper contributes to the contemporary literature on post-conflict state-building and Middle Eastern geopolitics.

Aim and Significance of the Study

The collapse of the 61-year Ba'ath regime on December 8, 2024, marked the beginning of a fresh start in Syria's political and social history. Following more than a decade of devastating civil war, Syria emerged as one of the world's most fragile states, ranking fourth in the 2024 Fragile States Index. The country faced multifaceted crises of sovereignty, governance, and legitimacy. Within this fragile context, rebuilding Syria's political institutions, economy, and social cohesion has become a regional and international priority. However, the roles of neighbouring states - particularly Türkiye and Israel- proved decisive in shaping the trajectory of Syria's rebuilding efforts.

The aim of the study is to analyse how Türkiye's constructive policies and Israel's obstructive and status quo-oriented strategies have impacted Syria's post-conflict rebuilding process. By adopting a comparative framework, the study seeks to determine whether regional engagement can facilitate or hinder the recovery of failed states and contribute to sustainable peace and stability.

Theoretical Framework

The theoretical foundation of this study is grounded in the failed state discourse, a concept that gained prominence in the post-Cold War and post-9/11 international order. Despite the absence of a universally accepted definition in international law, failed states are generally understood as entities that have lost their capacity to perform essential functions of governance, maintain territorial integrity, and provide security and legitimacy for their citizens. Scholars such as Zartman (1995), Helman and Ratner (1993), and Gros (1996) conceptualize failed states as political entities in which public authority collapses, security deteriorates, and the state's monopoly on legitimate violence erodes.

The study situates Syria as an archetype of a failed state, shaped by protracted conflict, foreign intervention, and the erosion of sovereignty. It emphasizes that the failure of states is not solely a domestic phenomenon but also a transnational process, often aggravated by external political, military, and economic interventions. Within this framework, the research assesses how regional actors -particularly Türkiye and Israel- have contributed to or mitigated Syria's failed state condition.

Methodology

The research employs a qualitative case study methodology, focusing on a comparative analysis of Türkiye and Israel as two regional powers directly affected by and involved in Syria's internal dynamics. Data were collected from diversified sources, containing official state documents, international reports, academic literature, and recent policy analyses published in 2024–2025.

Türkiye and Israel selected as case studies owing to their geographical proximity, historical ties with Syria, and contrasting foreign policy orientations. Türkiye's policies are characterized by humanitarian diplomacy, border security operations, and support for rebuilding initiatives; Israel's policies, on the other hand, are marked by military interventions, territorial occupation, and the strategic maintenance of Syrian fragmentation.

Findings and Discussion

The findings reveal two distinct paradigms of regional engagement.

Türkiye's Constructive Approach:

Türkiye's policy toward Syria has evolved from a humanitarian and security-oriented response during the civil war to a cooperative engagement in the rebuilding phase. Türkiye's involvement has been multidimensional, including cross-border operations such as Euphrates Shield, Olive Branch, and Peace Spring, aimed at eliminating terrorist threats, stabilizing border regions, and facilitating the return of displaced Syrians. Beyond military engagement, Türkiye has focused on rebuilding local governance, restoring public services, and enhancing infrastructure in northern Syria. These efforts, combined with humanitarian assistance and refugee protection programs, have contributed to limited but tangible improvements in stability and social recovery.

Furthermore, Türkiye's reestablishment of diplomatic contact with the new Syrian administration under Ahmed Sharaa in 2025 signals a transition from confrontation to pragmatic cooperation. The mutual visits of high-level officials and discussions on rebuilding and repatriation policies underscore Türkiye's commitment to Syria's territorial integrity, political stability, and economic recovery. Türkiye's actions demonstrate an attempt to transform its security-driven presence into a stabilizing influence and to model a form of regional peace-building rooted in constructive engagement and soft power.

Israel's Obstructive Approach:

In contrast, Israel's policies have been primarily motivated by security concerns and regional hegemony. Since the early years of the conflict, Israel adopted an interventionist strategy aimed at curbing Iran and Hezbollah's influence while consolidating its occupation of the Golan Heights. Israel's consistent airstrikes, incursions, and territorial expansion -especially into the Syrian-Lebanese border and the outskirts of Damascus- have further weakened Syria's sovereignty and hindered its efforts toward consolidation and peace.

Israel's "minority alliance" doctrine, which involves fostering ties with Druze and Alawite communities, has also contributed to sectarian fragmentation within Syria. By invoking the rhetoric of protecting minorities, Israel has

legitimized repeated military interventions, further destabilizing the region. Its rejection of the new Syrian government's deployment of troops in the south and its insistence on maintaining demilitarized zones reflect a desire to perpetuate a weakened Syrian state that poses no strategic challenge to Israel's regional objectives.

Consequently, while Türkiye's policies have sought to reconstruct and stabilize Syria, Israel's interventions have had the opposite effect, reinforcing Syria's classification as a failed state and obstructing the restoration of its territorial integrity.

Conclusion and Recommendations

The comparative analysis underscores that the rebuilding of Syria cannot be isolated from the broader regional dynamics and rivalries. Türkiye and Israel, despite sharing borders and security concerns with Syria, have adopted opposed approaches: Türkiye has acted as a facilitator of state rebuilding, whereas Israel has operated as a destabilizing force driven by strategic containment.

For Syria to overcome its failed state status, several conditions are indispensable:

1. Inclusive political reconciliation among Syria's diverse ethnic and religious communities;
2. Sustained regional cooperation, particularly with constructive actors such as Türkiye;
3. Accountability for external interventions that violate sovereignty and impede rebuilding.

Türkiye's humanitarian diplomacy and developmental engagement present a viable model for post-conflict recovery. In contrast, Israel's military-centric and expansionist policies risk perpetuating instability not only in Syria but across the Middle East. The study deduces that the long-term stabilization of Syria depends on the predominance of constructive regional policies over destructive and hegemonic agendas.

In summary, this research comes up with the literature by revealing how the phenomenon of failed states is not merely a domestic issue but a regional one, shaped by the interplay of neighboring powers. The Syrian case illustrates that rebuilding a failed state requisites not only internal reform and rebuilding but also the cooperation - and restraint- of external actors. Türkiye's approach exemplifies a policy of rebuilding through engagement, while Israel's strategy reveals the limitations of security-based interventionism. Ensuring Syria's return to statehood and sovereignty will thus depend on the alignment of regional and international efforts toward a shared vision of peace, development, and legitimacy.

I. GİRİŞ

Başarısız devlet, kökenleri Soğuk Savaş dönemine uzanan ve ilk defa 1990'larda kullanılan bir söylemdir. Bu olgu, 11 Eylül 2001 saldırılarının ardından uluslararası terörizm bağlamında değerlendirilmiş ve 2000'li yıllardan itibaren siyaset dünyasının, alan yazımın ve uluslararası kuruluşların gündeminde geniş yer bulmuştur. Geleneksel güvenlik anlayışının terk edilmeye başlanmasıyla beraber, küresel ağ yapılı devlet dışı aktörler ile genellikle terör örgütleri olarak varlık gösteren bu aktörlerin topraklarında yuvalanmasını önleyemeyen ve uluslararası toplumun huzur ve barışını baltaladığı iddia edilen başarısız devletler, daha fazla sorgulanmaya ve tartışılmaya başlanmıştır.

Bu çalışmada başarısız devlet; uluslararası toplumun bir üyesi olarak kendini sürdürmekten tamamen aciz kalmış, egemen bir devletten beklenen güvenlik, refah ve meşruiyet üçgeninde sorun yaşayan, ülke içindeki yapısal şiddeti önleyemeyen ve vatandaşlarının güvenliğini sağlayamayan, toprak bütünlüğünü koruyamayan, siyasi kurumlar arasındaki bağlantıyı sağlayamayan, hukukun üstünlüğünü sürdüremeyen ve insan hakları ile insancıl hukuk ihlallerini önleyemeyen devleti ifade edecek şekilde kullanılmaktadır. Bununla birlikte çok sayıda tanıma rağmen, uluslararası hukukta üzerinde uzlaşılmış bir “başarısız devlet” olgusu olmadığı belirtilmelidir. Söylem, bilimsel olarak zayıf olduğu gibi devletlerin başarılı veya başarısız olarak nitelendirilmesinde mutabık kalınan hukuki ölçütler de bulunmamaktadır. Söz konusu şerhlerle birlikte kabaca başarısız devlet, bir devletin uluslararası toplumun üyesi olmaktan kaynaklı iç süreçlerini yürütmekten aciz kalması sonucu oluşan devleti ifade etmek üzere tanımlanmaktadır.

Mart 2011'de Suriye Arap Cumhuriyeti'nde (kısaca Suriye kullanılacaktır) başlayan halk hareketi, rejimin şiddete başvuran müdahalesiyle beraber 2012 yılından itibaren silahlı çatışmaya dönüşmüştür. Bu süreçte yarım milyondan fazla insan yaşamını yitirmiş, milyonlarca Suriyeli ülke dışına kaçmak zorunda kalmıştır. İç savaş boyunca uluslararası insan hakları hukuku ile insancıl hukuk ihlallerini içeren çok sayıda sürgün, zorla kaybedilme ve kimyasal silah kullanımı gibi eylemler vuku bulmuştur. Bu süreç Suriye'nin başarısız devletler listesinde de üst sıralarda yer almasıyla sonuçlanmıştır. Nitekim 2024 yılı Kırılğan Devletler İndeksi'ne göre Suriye en başarısız 4'üncü devlet konumundadır.

Suriye'deki iç savaş, ülke çapında yıkıcı siyasi, insani, sosyal, ekonomik ve altyapısal sonuçlar doğurmuş ve yaklaşık 13 yıl süren iç savaş ancak 8 Aralık 2024 tarihinde Beşşar Esed rejiminin devrilmesiyle sona ermiştir. Suriye'deki iç savaşın sona ermesi, beraberinde yıkılmış ve güvensiz bir iklimin hâkim olduğu Suriye'de ülkenin yeniden inşası ve geliştirilmesi için kapsamlı bir planlama sürecinin başlatılması ihtiyacını da beraberinde getirmiştir.

Bir devletin egemenlikten doğan sorumluluğu kapsamında vatandaşlarını koruma yükümlülüğü bulunmaktadır. Devletin bu görevi yerine getirememesi, başarısız kalması, halkına baskı uygulaması veya isyan hareketleri ve iç savaş gibi nedenler dolayısıyla nüfusun ciddi bir şekilde zarar görmesi ve hükümetin bunu engellemekte isteksiz veya aciz kalması durumları beraberinde koruma sorumluluğu (responsibility to protect: R2P) tartışmalarını getirmektedir. İnsani kriz durumunda R2P'de üç aşamalı bir mesuliyet söz konusudur. Bunlar; önleyici sorumluluk (responsibility to prevent), reaksiyon sorumluluğu (responsibility to react) ve yeniden inşa sorumluluğudur (responsibility to rebuild). Kısaca yeniden inşa sorumluluğu müdahale sonrasında gerek insani durumu gerekse sosyal şartları öncesinden daha iyi hale getirme adına alınabilecek tüm inisiyatiflerdir.

Suriye'nin yeniden inşası; altyapısal ve iktisadi kalkınma, güvenliğin sağlanması, toplumsal uzlaş, bölgedeki devletlerle iş birliği ve diyalog sürecine dayalı ilişkilerin kurulması ve Suriyelilerin topraklarına dönüşü gibi birbiriyle entegre konu ve süreçleri içermektedir. Suriye'nin yeniden inşası ve başarısız devlet olarak nitelendirilmesine gerekçe oluşturan kronik sorunların ortadan kaldırılması sürecinde, ülke içi dinamiklerin yanı sıra uluslararası aktörlerin ve bilhassa Suriye'ye komşu devletlerin yaklaşımı önem arz etmektedir. Bu kapsamda Türkiye Suriye'de sürdürülebilir barışı destekleyen komşu devletlerden biriyken, İsrail Suriye'nin parçalanmış ve müdahaleye açık başarısız bir devlet olarak kalmasını arzulayan komşu devlet olarak dikkat çekmektedir.

Bu çalışmada ilk olarak hukuki zemini tartışmalı olan başarısız devlet olgusu açıklanmıştır. Akabinde başarısız devlet örneği olarak Suriye'ye odaklanılmış olup iç savaş sürecindeki ülkenin yıkımı ortaya konmuştur. Çalışmanın sonraki kısmında, Suriye'nin iki komşu ülkesi olan Türkiye ve İsrail'in Suriye'de izledikleri politikalarının başarısız devlet olgusuna etkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Özellikle Suriye'nin yeniden inşası bağlamında Türkiye ve İsrail'in muhtemel rolleri, bu rollerin belirleyici unsurları, olası katkı ve müdahale riskleri ile her iki aktörün Suriye'nin başarısız devlet nitelendirmesinden çıkma sürecine yönelik yaklaşımları ele alınmış ve karşılaştırmalı bir analiz sunulmuştur.

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden örnek vaka incelemesi kullanılmaktadır. Türkiye ve İsrail'in seçilmesinin nedenlerinin başında iki devletin de Suriye'ye komşu olması gelmektedir. İkinci olarak Türkiye ve İsrail'in Suriye üzerinden bölgedeki çıkarları ve yaklaşımlarının tezatlık oluşturmaları nedeniyle iki devletin karşılaştırmalı bir analiz yapmaya uygun olmasıdır. Nitekim İsrail, Ortadoğu'da yayılcı bir politika izleyerek Suriye'nin başarısız devlet olarak kalmasını istemekten Türkiye Suriye'de toprak bütünlüğünün sağlanmasını, politik istikrar, toplumsal uzlaş ve ekonomik kalkınmaya dayanan bir sistemin oluşmasını arzulamaktadır. Bu kapsamda bilhassa devrimin birinci yılında iki devletin Suriye'nin yeniden inşasına yönelik olası rolleri merak konusudur. Argümanlar hem bölgesel siyaset ve uluslararası hukuk literatüründeki değerlendirmeler hem de son dönemdeki diplomatik ikili ve çoklu uluslararası ilişkilere dayanılarak kurulmuştur.

II. BAŞARISIZ DEVLET OLGUSU

Devlet, ortak ülkü birliğine sahip insanların oluşturduğu, kara, deniz ve hava sahasına sahip olan ve egemenliği uluslararası hukuk kurallarına uygun olarak belirlenmiş tüzel kişiliktir.¹ Devletin beşeri unsuru “millet”, toprak unsuru “ülke” ve iktidar unsuru ise “egemenlik”tir.² Devletin; insan, toprak ve egemenlik unsurlarından biri veya birkaçında sorun yaşaması, bu sorunları çözmemesi ve çözüm üretebilecek mekanizmalara veya güce sahip olamaması³ veya bir devlet için öngörülen temel fonksiyonları yerine getirememesi “başarısız” olarak nitelendirilmesiyle sonuçlanmaktadır.⁴ Zartman'a göre, başarısız veya çökmüş bir devlet, devletin yerine getirmesi gereken temel işlevleri sürdüremeyen, tüm fonksiyonel işlevlerini yitirmiş, ülkede güvenliği sağlayamamış, egemen otoritesi ortadan kalkmış ve halk nezdinde meşruiyeti kalmamış devlettir.⁵

Soğuk Savaş Döneminde uluslararası devlet sistemindeki istikrar bir şekilde sağlanmış, düşük ekonomik büyüme seviyeleri, siyasi yolsuzluk, uluslararası insan hakları ihlalleri gibi bazı devletlerin iç zayıflıkları büyük güçler (iki hegemonik güç olan ABD ve eski Sovyetler Birliği) tarafından biraz da daha zayıf devletleri kendi etki alanları içinde tutmak için göz ardı edilmiştir. Ancak Soğuk Savaş'ın bitiminden sonra başarısız devletlerdeki olaylar göz ardı edilemez boyuta ulaşmış ve iki kutuplu sistemin son bulmasıyla devlet başarısızlığı kavramı akademi ve politik alanın gündeminde yer etmeye başlamıştır.⁶

Başarısız devlet olgusunun 1990'lı yıllarla beraber siyaset, alan yazım ve hukuk gündeminde geniş yer etmesinin nedenlerinden biri, dış yardım almaya alışan ve çoğu tamamen buna bağımlı hale gelen devletlerin yardımlarının bir anda kesilmesi olarak gösterilmiştir. Bir diğer nedense özellikle Afrika ve Asya'da ulus-devletlerin yaygınlaşması ve ülke unsurlarını sağlamada zorlanan genç devletlerin oluşması olarak değerlendirilmiştir. Birleşmiş Milletler Şartı'nın imzalandığı 1945 yılından günümüze üye sayısı 50 iken bu sayı 1990'larda üç kattan fazla artmıştır. Bu devletlerin karşılaştığı sorunların “bunaltıcı” veya “kronik” hale gelmesi “başarısız devlet” kavramının doğmasında yatan gerekçeler olarak gösterilmektedir.⁷

Soğuk savaşın ardından başarısız devletlerin sınır aşan ölçüde muhtelif insani, hukuki ve güvenlik sorunlarına sebep olması, uluslararası toplumu “başarısız devlet” olgusuyla giderek daha fazla ilgilenmeye itmiştir.⁸ Soğuk Savaş'ın akabinde ilk olarak eski ABD Dışişleri Bakanı Madeline Albright'ın kullanmasıyla beraber “başarısız devletler” kullanımı yaygınlaşmıştır.⁹ Devlet başarısızlığı için kullanılan kavramlar arasında; “yarı-devlet (quasi-state)”, “çökmüş devlet” (“collapsed state”), “başarısızlık yolundaki devlet”

¹ ÖZKAYA, Ömer: “Devlet Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 16(1), 2017, s.344.

² GÖZLER, Kemal: *Devletin Genel Teorisi: Bir Genel Kamu Hukuku Ders Kitabı*, 11. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa 2021, s.49.

³ BAŞURGAN ATILGAN, Aynur/ATILGAN Ali: “Başarısız Devletler: Somali Örneği”, *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2024(1), 2024, s.592.

⁴ TELLİ, Azime: “Başarısız Devlet Terminolojisi Üzerinden Arap Baharı'nı Okumak: Libya, Mısır ve Suriye”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(3), 2020, s.1275.

⁵ ZARTMAN, I. William: “Introduction: Posing the Problem of State Collapse”, in Zartman, I. William (ed.), *Collapsed States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority*, Lynne Rienner Publishers, London 1995, s.5.

⁶ GROS, Jean-Germain: “Towards a taxonomy of failed states in the New World Order: decaying Somalia, Liberia, Rwanda and Haiti”, *Third World Quarterly*, 17(3), 1996, s.455.

⁷ HELMAN, Gerald B./RATNER Steven R.: “Saving Failed States”, *Foreign Policy*, 89, 1993, s.3.

⁸ PEKTAŞ, Uğur/ATES, Davut: “Uluslararası İlişkilerde Kırılgan Devlet Söylemi: Nedenleri ve Yaklaşımlar”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 39(1), 2018, s.3.

⁹ GROS, s.456.

(“failing state”), “başarısız devlet”, “kırılgan devlet” (“fragile state”), “Dördüncü Dünya” (the Fourth World) yer almaktadır. Söz konusu kavram karmaşası dikkate alındığında, uluslararası hukukta üzerinde uzlaşılmış bir “başarısız devlet” tanımının olmadığı ifade edilmelidir.¹⁰ Ayrıca devletlerin başarılı veya başarısız olarak nitelendirilmesi konusunda kesin hatlarla belirlenmiş hukuki ölçütler bulunmamaktadır.¹¹

Başarısız ve kırılgan devletlerle ilgili birçok uzman ve analistin çalışmasını irdeleyen Oliver Nay, devlet başarısızlıkları ile barış ve güvenliğe yönelik tehditler arasındaki olası ilişkiyi araştırarak söylemin yeni ABD söylemini güçlendirmeye çalıştığını ortaya koymuş ve kavram üzerine eleştirileri 5 başlıkta toplamıştır. Bunlar; “siyasi etiketleme”, “portmanto kavramlar”, “Batı merkezcilik”, “analitik indirgemecilik” ve “ampirik bulguların eksikliği/yetersizliği”dir. İlk olarak, “devlet kırılganlığı” ve “başarısızlığı” kavramlarının açıkça kullanılması siyasi etiketleme yoluyla büyük bir sınırlamadır. Çünkü bu kategoriler, ortaya çıktıkları ve Batı’nın güvenlik ve kalkınma konusundaki siyasi söylemine girdikleri koşullardan soyutlanamaz. İkinci olarak, “devlet kırılganlığı” ve “başarısızlığı” kavramları her bir yazarın farklı amaçla kullandığı portmanto kavramlar olup üzerinde mutabık kalınmamıştır ve yazarlar bu kavramları tanımlamak için tutarlı kriterler üzerinde anlaşamamışlardır. Üçüncü olarak, yürütülen çalışmalarda siyasi kurumlar tekdüze ve basitleştirilmiş bir analizle ele alınmış, toplumsal düzen ve siyasi istikrara yönelik Batı merkezli bir yaklaşıma dayanan kriterler benimsenmiş, gelişmiş ekonomilere yerleşmiş Weberci devletlerin kurumsal kalıp ve uygulamalarının, yoksul ve çatışmaya meyilli herhangi bir ülkeye de aktarılabileceği gibi yanlış bir görüş paylaşılmıştır. Dolayısıyla, devlet başarısızlığı etrafındaki politika düşüncesi ve söylemi, tüm devletlerin benzer kurumlara dayandığını ve birbiriyle örtüşen norm ve kurallarla hareket ettiğini varsayan modern devlet sistemi görüşüyle yakından bağlantılıdır. Dördüncü olarak, devletin kırılganlığı ve başarısızlığı üzerine yürütülen politika söylemi, esas olarak resmi devlet kurumlarının meşruiyetini, otoritesini ve kapasitesini aşındıran faktörlere odaklanmakta olup toplumda istikrar ve kalkınmaya katkıda bulunan gayri resmi yapılara ve sözde kırılgan ülkelerin iç siyasetini etkileyen dış bağımlılıklara yeterince önem vermemektedir. Beşinci olarak uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehditlerin çoğunlukla devlet başarısızlığı ve kırılganlığıyla ilişkili olduğu iddiasının ampirik temeli zayıftır.¹²

Tüm bu şerhlerle birlikte kavram üzerinde çok sayıda çalışma yürütüldüğü ve bazı ortak hususların ortaya konduğu görülmektedir. Özalp, bir devletin başarısız olarak ilan edilmesinin uluslararası hukuk açısından devletlerin statüsünde bir değişiklik meydana getirmeyeceğini belirtmektedir. Başarısız devletlerin nitelendirilmesinde genel kanı; ülke topraklarının kontrol edilememesi, vatandaşlarının güvenliğinin garanti altına alınamaması, hukukun üstünlüğünün sürdürülememesi ve vatandaşları için eğitim, sağlık gibi temel hizmetlerin yerine getirilememesi, toplumsal olarak zayıflaması ve siyasi kurumlar arasındaki bağlantının kopmasıdır.¹³

Egemen bir devletten beklenen güvenlik, refah ve meşruiyet üçgeninde yaşanan sorunlar üzerine çalışmalar üreten Zartman; “konsolide devlet”, “zayıf devlet”, “çöküş halindeki devlet” ve “çökmüş devlet” şeklinde dörtlü sınıflandırma geliştirilmiştir. Her dört devlet türünde de ortak sorunlar mevcut olmakla birlikte yalnızca çökmüş devletlerde üç fonksiyon da işlevini yitirmiştir.¹⁴ Her ne kadar uluslararası hukukta üzerinde uzlaşılmış genel-geçer bir tanım yapmak mümkün olmadığı belirtilse de zayıf ve başarısız devletlerin ortak özelliğinin devletin fonksiyonlarını ve yükümlülüklerini yerine getirememesi olduğunu söylemek mümkündür.¹⁵

“Saving Failed States” başlıklı çalışmada “başarısız devlet” olgusunu akademik olarak ilk defa kullanan Helman ve Ratner terimi, “uluslararası toplumun bir üyesi olarak kendini sürdürmekten tamamen aciz başarısız ulus-devlet” olarak betimlemişlerdir. Yazarlar, devletlerin iç çatışma, hükümet çöküşü ve ekonomik yoksunluk gibi nedenlerle şiddete ve anarşiye sürüklenerek kendi vatandaşlarını tehlikeye atarken diğer taraftan da mülteci akışları, siyasi istikrarsızlık ve rastgele savaşılar yoluyla komşularını ve diğer devletleri tehdit etmeye başladığına dikkat çekmektedir.¹⁶ Jean-Germain Gros’a göre genel olarak, “başarısız devletler” kamu otoritelerinin Hobbes’un uzun zaman önce “toplumsal sözleşme” olarak adlandırdığı, ancak artık toplumun birçok kesimi ve çıkarı arasında barışı korumaktan daha fazlasını içeren hizmetleri yerine getiremediği veya getirmek istemediği devletler olarak tanımlanmaktadır.¹⁷

21’nci yüzyılla birlikte, devletlerin güvenlik-güvensizlik algısı, başka devletlerin oluşturduğu tehditlerin yanı sıra başarısız devletlerin ülke içindeki yapısal şiddeti önleyememesi ve istikrarsızlıklarının sınır aşan terör üretmesi gibi durumlardan kaynaklandığı yönünde genel bir algı oluşmuştur.¹⁸ Ayrıca, küreselleşen dünyada terör, iç savaş, anarşi, uluslararası göç, yoksulluk gibi olguların sınırları aşarak uluslararası sistemdeki tüm devletleri olumsuz etkilediği ve bu olguların da başarısız devlet olgusu ile yakın

¹⁰ AKTAŞ, Altan: “Başarısız Devletler Söyleminde Uluslararası Hiyerarşi Algısı”, The Turkish Yearbook of International Relations, 50(1), 2021, s.147.

¹¹ ÖZALP, Osman N.: “Uluslararası İlişkilerde Başarısız Devletler Sorunsalı ve Bu Sorunsalın Uluslararası Hukuka Etkileri”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 72(1), 2014, s.350.

¹² NAY, Oliver: “Fragile and failed states: Critical perspectives on conceptual hybrids”, International Political Science Review, 34(3), 2013, s.5-12.

¹³ ÖZALP, s.350.

¹⁴ ÖZALP, s.353-354.

¹⁵ ZARTMAN, s.5.

¹⁶ HELMAN/RATNER, s.5.

¹⁷ GROS, s.456.

¹⁸ GÜNGÖRSEN, Rabia/GÜNGÖR, Şahin: “Yapısal Şiddet Bağlamında Başarısız Devletler ve Terörizm İlişkisi: Yemen ve Suriye Örnekleri”, Güvenlik Çalışmaları Dergisi, 25(1), 2023, s.7.

ilişkide olduğu belirtilmektedir.¹⁹ Cojanu ve Popescu, terörün küreselleşmesi sonucu, başarısız devlet olgusunun yıkıcı etkilerinin yayıldığı ve komşu ülkeleri de olumsuz etkileyerek başarısız ülke topraklarının terörist yapılanmalar için sığınak haline dönüştüğünü belirtmektedir.²⁰

Uluslararası, ulusal ve devlet altı düzlemde başarısız devletliği kolaylaştıran yapısal, süreçsel ve tetikleyici faktörler bulunmaktadır. Ürdün bağlamında bu faktörleri inceleyen Asseburg’a göre ulusal bir kimliğin oluşmaması, yapay sınırlar, ülkenin konumu, kaynak yetersizliği, dış bağımlılık, yüksek nüfus artışı, genç işsizliği gibi yapısal faktörler; siyasi sistem, diplomasi ile ikili ve çok taraflı ilişkiler, demokrasi, hukukun üstünlüğü, siyasi katılım, ekonomik reformlar gibi süreçsel faktörler ve bölgede büyük yankı uyandıran ve gelişmeler (bölgesel bağlamda savaşlar ve çatışmalar) gibi olay gibi tetikleyici faktörler örnek verilebilir. Asseburg, bu faktörlerin çoğu zaman iç içe geçtiğini belirtmektedir.²¹ Bununla birlikte başarısız devletlerin en önemli özelliklerinden biri, ülke içinde istikrarın sağlanamamış olmasıdır. Bu duruma bilhassa ülke içindeki iktidar mücadeleleri veya ülke içindeki terörün sonlandırılmamış olması sebep olmaktadır. Özellikle, terörün şiddet boyutuna ulaştığı bölgelerde başarısız devlet statüsündeki ülkeler artmaktadır.²²

Soğuk Savaş sonrası kullanımı yaygınlık kazanan başarısız devlet kavramının 11 Eylül 2001’de yaşanan terör saldırısıyla beraber dönüşüme uğradığı kabul edilmektedir.²³ Tarihsel olarak irdelendiğinde, Soğuk Savaş-11 Eylül arasında az gelişmiş devletleri tarif etmek amacıyla kullanılan “*başarısız devlet olgusu*”, 11 Eylül sonrası uluslararası terörün gelişmesine ve yayılmasına yol açan bir unsur ve bu nedenle de sınır ötesi operasyonlarla başarısız devleti dizayn etme ve “*demokrasi götürme*” misyonunun kılıfı olarak görülmüştür.²⁴ Bu devletlerin yalnızca ülke içinde değil aynı zamanda bölgesel ve küresel sistemi de istikrarsızlığa sürüklediği ve terör örgütleri için bir “*kuluçka merkezi*” işlevi üstlendiği kabul edilmektedir. Günümüzde bilhassa ABD tarafından başarısız devletler, uluslararası sistemde bir güvenlik sorunu ve tehdit olarak algılanmaktadır. ABD’nin muhtelif kurumları başarısız devletleri odak noktası alan beyanlarda bulunmuşlardır.²⁵

Her ne kadar başarısız devletlerin başarısızlığını ve oluşum süreçlerini salt dış politikaya ve dış etkenlere bağlamak doğru olmasa da özellikle ticari, siyasi ve askeri çıkarlar açısından bazı gelişmiş devletler başarısız devletlerin zayıflığından faydalanma yolunu seçebilmektedir. Genellikle başarısız devletlerin ülke topraklarında bulunan zengin yeraltı kaynakları veya o devletlerde gerçekleştirilen uyuşturucu üretimi gibi faktörler bu devletlerin başarısız kalmaya devam etmesi için gelişmiş ülkelerin izlediği dış politikayla farklı bir hüviyet kazanabilmektedir.²⁶ Bununla birlikte her başarısız devletin kendisine özgü sorunları mevcut olup genellikle bu devletlerin güçlenememesinde başat faktör, başarısız devlet yönetimine ve yasama, yürütme, yargı ve güvenlik mekanizmalarının işlerliğini kaybetmesine bağlanmaktadır.²⁷

11 Eylül sonrası Amerikalı yetkililer, uluslararası toplumun veya büyük güçlerin 11 Eylül sonrası dünyada, başarısızlığa uğrayan devletlerin ortaya koyduğu sorunları görmezden gelmeye devam etmesinin kabul edilemez olduğunu, çünkü bu devletlerin sorunlarının ülke sınırlarının ötesine taşıdığını ileri sürmektedir. ABD Dışişleri Eski Bakanının 2006 yılında gerçekleştirdiği konuşmada “*Günümüzde ... güvenliğimize yönelik en büyük tehditler, güçlü ve saldırgan devletler arasındaki sınırlardan ziyade, zayıf ve başarısız devletlerin kendi içlerindeki dinamikler tarafından belirleniyor...*” ifadeleriyle başarısız devletlerin sorunlarının kendi sorunları haline dönüştüğünü belirtmektedir.²⁸

Amerikalı yetkililerin açıklamalarıyla uyumlu bir biçimde akademi dünyasında da başarısız devletleri merkeze alan yayımlar çıkmıştır. Özellikle Francis Fukuyama gibi yazarlar Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemin en büyük sorununun başarısız ve zayıf devletler olduğunu belirtmiştir.²⁹ Fukuyama; “*Yoksulluktan AIDS’e, uyuşturucudan teröre kadar uzanan önemli dünya sorunlarının pek çoğunun kaynağında zayıf ya da başarısız devletler vardır.*” iddiasında bulunmaktadır. Ayrıca “*gelişmiş dünyaya etki edebilen yeni bir terörün potansiyel yaşama alanı*” şeklinde başarısız devletleri “*terörün kuluçka merkezi*” olarak nitelendirmektedir.³⁰

Başarısız devletlerin yaşadığı sorunlar çoğu zaman o ülke topraklarıyla sınırlı kalmamakta ve ulus ötesi bir hüviyet kazanabilmektedir.³¹ Bu sorunlar genellikle devlet dışı aktörlerin hukuk tanımaz faaliyetleri

¹⁹ KALKAN, Duhan: “Başarısız Devletler ve Terörizm İlişkisi”, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13(1), 2023, s.332.

²⁰ COJANU, Valentin/POPESCU, Alina-Irina: “Analysis of Failed States: Some Problems of Definition and Measurement”, The Romanian Economic Journal, 10(25), 2007, s.114.

²¹ ASSEBURG, Muriel: “State at Risk: Jordanien: Stabilitätsanker in der Krisenregion?”, in Schneckener, Ulrich (ed.), SWP-Studie 43, Berlin 2004, s.29-40.

²² KARAÇUKA, Mehmet/ÇELİK, Necmettin: “Kırılgan - Başarısız Devlet Olgusu ve Terörizm İlişkisi”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19(1), 2017, s.20.

²³ GÜNGÖRSEN/GÜNGÖR, s.11.

²⁴ ATILGAN/ATILGAN, s.611.

²⁵ GÜNGÖRSEN/GÜNGÖR, s.12.

²⁶ CHOMSKY, Noam: Failed States, Metropolitan Books, New York 2006, s.144.

²⁷ TAŞDEMİR, Fatma: Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar, Adalet Yayınevi, Ankara 2009, s.32.

²⁸ PIAZZA, James A.: “Incubators of Terror: Do Failed and Failing States Promote Transnational Terrorism?”, International Studies Quarterly, 52(3), 2008, s.470.

²⁹ AKTAŞ, s.157.

³⁰ FUKUYAMA, Francis: State-Building: Governance and World Order in the 21st Century, Cornell University Press, New York 2004, s.17.

³¹ MIZRAK, Baransel: “İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk İhlallerinin Yaşandığı Zayıf ve Başarısız Devletlerdeki ‘Egemenlik’ Sorunsalı ve İnsani Yardımların Ulaştırılması”, Özer, Adem/Yazar, Ertuğrul (ed.), İnterdisipliner Bir Alan Olarak İnsan Hakları, Adalet Yayınevi, Ankara 2023, s.128.

ve devlet fonksiyonlarını işlevsiz hale getirmesinden kaynaklanmaktadır.³² Özellikle terör örgütlerinin başat aktörler arasında yer aldığı Suriye, Irak gibi ülkelerde insani güvenliğin tesisi ve devletin yeniden inşa süreci de zorlaşmaktadır.³³

III. BAŞARISIZ DEVLET ÖRNEĞİ OLARAK SURİYE: İÇ SAVAŞ VE SURİYE DEVRİMİ

“Bereketli Hilal” olarak isimlendirilen bölgenin merkezinde yer alan Suriye, kuzeyden güneye Anadolu ile Mısır; doğudan batıya ise bugünkü Irak ile Akdeniz arasında geniş bir alanı kapsamaktadır. Ülke, Araplar, Türkmenler, Kürtler, Dürziler, Hristiyanlar, Nusayriler gibi çeşitli etnik ve mezhepsel toplulukların bir arada yaşadığı karmaşık bir toplumsal yapıya sahiptir. Bu karmaşık yapı, tarihsel olarak zenginlik üretmiş olsa da modern dönemde siyasal temsil ve eşitlik taleplerinin karşılanmamasını beraberinde getirmiş ve ülkedeki toplumsal gerilimlerin kaynağı da olmuştur.³⁴

Orta Doğuda başlayan “Arap Baharı” etkisini Suriye’de de göstermiştir. Dera şehrinde 16 Mart 2011 tarihinde başlayan protestolar artmış ve tüm ülkede yaygınlık kazanmıştır. Suriye halkının özgürlük ve iktisadi refaha dayalı talepleri, rejimin acımasız tepkisiyle karşılaşmıştır. Protestolarla başlayan gösterilerin şiddetle bastırılması, beraberinde şiddet sarmalını ve uzun yıllar süren iç savaşı getirmiştir.³⁵ Bu süreçte Baas rejimi, rejime muhalif olan halkı “ülkenin barış ve istikrarını bozmayı amaçlayan teröristler” olarak tasvir etmiştir.³⁶ Beşşar Esed karşıtları ve mevcut rejim arasındaki mücadeleden kaynaklanan güç boşluğu, Rusya ve ABD’nin sürece dâhil olması ve Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi’nin koruma sorumluluğu mekanizmasını yerine getirememesiyle beraber daha da karmaşık bir hal almıştır.³⁷

61 yıllık Baas rejimi geride kalırken, BM İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi verilerine göre: iç savaş süresince yarım milyondan fazla Suriyeli yaşamını yitirmiş ve yaklaşık 14 milyon Suriyeli yardıma gereksinim duyar hale gelmiştir.³⁸ Ayrıca, 13 milyondan fazla kişi yerinden edilmiş, 6,5 milyonu aşan nüfus da ülke içinde yerinden edilmiştir. İç savaşta sınırı geçen milyonlarca Suriyeli; Türkiye, Irak, Ürdün ve Lübnan’a sığınmış, farklı yollarla ulaşabilen de Avrupa’ya ulaşmıştır.³⁹ Yürütülen bir çalışma, Ortadoğu coğrafyasının kendine özgü koşullarının yanı sıra, küresel güçlerin bölgede giriştiği iktidar mücadelelerinin başarısız ve kırılğan devlet olgusuyla birleşmesinin hem bölge içinde hem de Batılı ülkelere yönelen kitlesel göç hareketliliğini beslediğini ortaya koymuştur.⁴⁰

BM Kalkınma Programı’nın “Suriye’deki Çatışmanın Etkisi” başlıklı yayınına göre; i. Suriye’nin İnsani Gelişim Endeksi puanı neredeyse yarım yüzyıl gerilemiş, ii. Kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla, 2010 seviyesinin %25’ine düşmüş, iii. Önemli gelir eşitsizlikleriyle birlikte her 10 Suriyeliden 9’u yoksulluk içinde ve gıda güvencesizliğiyle karşı karşıya yaşamak zorunda bırakılmış, iv. Ülke altyapısının %50’si yıkılmış ve işlevsiz hale gelmiş, v. Nüfusun %75’i insani yardıma bağımlı duruma gelmiş, vi. İşletmeler kapanarak denizasıra daha istikrarlı ortamlara taşınmıştır.⁴¹ Dolayısıyla çatışmalar ülkenin sosyal ve fiziksel yapılarında büyük bir çöküşe neden olmuştur.⁴² Bu çöküş beraberinde ülkeyi terk etmeyen milyonlarca insanın kötü koşullar altında, muhtelif gıda, temel ihtiyaç malzemeleri, hizmet ve insan haklarından yoksun bir surette yaşamlarını idame ettirmekte zorlanmalarıyla sonuçlanmıştır.⁴³

Suriye’de 8 Aralık 2024 tarihinde Baas rejimi devrilmiş, Ahmed Şara liderliğinde yeni bir Suriye yönetimi kurulmuştur. Yeni Suriye yönetiminin oluşmasının akabinde savaşın bıraktığı politik, beşeri ve hukuki yıkımı ortadan kaldırmayı hedefleyen bütüncül ve çoğulcu bir meşruiyet inşa süreci başlatılmıştır.⁴⁴ İyileştirme, yeniden yapma, müdahale zararlarının devam etmesini durdurma ve önüne geçme sorumluluğunu da içerecek şekilde yeniden inşa sorumluluğu insani durumu ve sosyal şartları öncekisinden daha iyi hale getirmek amacıyla gerçekleştirilecek tüm inisiyatiflerdir.⁴⁵ Suriye gibi iç savaştan çıkmış ülkelerin yeniden inşa sürecinde; temel altyapının kurulması, yolsuzluk ve kayıt dışı sektör faaliyetleri, fiyat

³² YEŞİLTAS, Murat/KARDAŞ, Tuncay: Non-State Actors in the Middle East: Geopolitics, Ideology, and Strategy, Palgrave Macmillan, 2018, s.100.

³³ RABASA, Angel/PETERS, John E.: Understanding Lack of Governance, RAND Corporation Publishing, Santa Monica 2007, s.10.

³⁴ AVANER, Tekin/BOZÇALIŞKAN, Ali: “Suriye’nin Kısa Tarihi”, Avaner, Tekin/Bozçalışkan, Ali (ed.), Suriye’nin Yeniden İnşası Tehditler ve Fırsatlar, Nobel Yayınları, Ankara 2025, s.2-7.

³⁵ PETERSEN, Roger: Roles and Mechanism of Insurgency and the Conflict in Syria, Massachusetts Institute of Technology Publishing, 2013, s.1.

³⁶ ASAN, Aynur Şeyma: “Suriye’de 61 yılın ardından çöken Baas rejiminin son varisi: Beşşar Esed”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyede-61-yilin-ardindan-coken-baas-rejiminin-son-varisi-bessar-esed/3418315>, (Erişim: 15.10. 2025).

³⁷ TELLİ, Azime: “Başarısız Devlet Terminolojisi Üzerinden Arap Baharı’nı Okumak: Libya, Mısır ve Suriye”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(3), 2020, s.1283.

³⁸ KOPARAN,Ömer/KARACAOĞLU, Mehmet Burak: “Suriye’deki iç savaşta 13 yıl geride kaldı”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyedeki-ic-savasta-13-yil-geride-kaldi/3165746>, (Erişim: 15.10. 2025).

³⁹ ASAN, s.1.

⁴⁰ ÇUHADAR, Pınar: “Kırılğan Devlet ve Zorunlu Göç İlişkisini Suriye Üzerinden Okumak”, Göç Araştırmaları Dergisi, 5(1), 2019, s.46.

⁴¹ UNDP, The Impact of the Conflict in Syria, UNDP Publishing, Cenevre 2024, s.6.

⁴² IBOLD, Nura: “Post-Conflict Syria: From Destruction to Reconstruction – Who’s Involved and to Which Extent”, Open House International, 44(2), 2019, s.8.

⁴³ TATLI, İrfan: Yerel İsyandan Uluslararası İç Savaşa: 13. Yılında Suriye İç Savaşı, İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (İNSAMER) Yayınları, Ankara 2023, s.3.

⁴⁴ ÇAKMAKTAŞ, Nurullah/ORHAN, Oytun/TEKE, Recep T./DÖNERTAŞ, Musab: Suriye’de Devrimin İlk Altı Ayı: Meşruiyet ve İstikrar İnşası, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM) Yayınları, Ankara 2025, s.5.

⁴⁵ MIZRAK, Baransel: “Türkiye’nin Irak ve Suriye’deki Müdahaleleri ve Uluslararası Hukuk (2015-2018)”, Akçağ Yayınevi, Ankara 2022, s.67.

çarpıklığı, tarım ve sanayi politikaları ve yeniden inşa sürecine uluslararası katılımın dikkatli bir şekilde ele alınması gibi faktörler bulunmaktadır. Ayrıca güvenlik, siyasi, sosyal ve ekonomik geçişlerin başarıyla gerçekleştirilmesi önem arz etmektedir.⁴⁶ Bu kapsamda Suriye’de iç savaşın yeni başladığı yıllarda dahi ciddi anlamda bir devlet inşası gerekliliği ifade edilmiştir.⁴⁷

Devletlerin başarılı veya başarısız olarak tanımlanmasının siyasi saiklerden etkilenebilecek bir karar olduğu ve bu yönde üzerinde uzlaşmış hukuki ölçütler olmadığını tekrar etmek gerekir. Bu nedenle uluslararası sistemde hangi saiklerle kaç başarısız devlet vardır ve bunlar hangileridir gibi soruların yanıtları konusunda farklılıklar yaşanmaktadır. Örneğin, BM Ulusal Güvenlik ve Zayıf Devletler Komisyonu ile Birleşik Krallık Uluslararası Kalkınma Departmanı tahminleri ve Dünya Bankasının Stres Altındaki Az Gelirli Ülkeler kategorisindeki ülkeler değişkenlik göstermektedir.⁴⁸ Bununla birlikte Suriye’nin özellikle 13 yılı bulan iç savaşı da dikkate alındığında Suriye’nin başarısız devletler indeksinde yer almasının olağan olduğu belirtilebilir.⁴⁹

Washington merkezli Fund for Peace’in 2005’ten beri yayınladığı “Kırılgan Devletler İndeksi”nin 2024 yılı raporuna göre; Suriye 108.1’lik oranla en başarısız 4’üncü devlet konumundadır. Yakın zamanda iç savaşa da bağlı olarak Suriye’de vuku bulan çok sayıda uluslararası insan hakları ve insancıl hukuk ihlalleri ile sözde⁵⁰ Irak ve Şam İslam Devleti (DAEŞ) ve Suriye Demokratik Birlik Partisi (PYD) gibi terör örgütlerinin bölgede etkili olması söz konusu başarısızlığı nedenleri arasındadır. Suriye örneğinde olduğu gibi başarısız devletler, uluslararası alanda, terör örgütleri için güvenli limanlar, uyuşturucu ve silah ticareti merkezleri ve tehlikeli hastalıkların üreme alanları haline gelebilir ve uluslararası istikrarı ciddi biçimde tehdit edebilirler.⁵¹

Uluslararası insan hakları kuruluşlarının raporlarına da yansıdığı üzere; devrime kadar olan süreçte Esed rejimi muhtelif insan hakları ihlalleri ile zorla kaybedilme, sürgün etme ve kimyasal silah kullanımı gibi insancıl hukuk ihlalleri gerçekleştirmiştir. Ayrıca başta Sednaya olmak üzere, Suriye’deki kapalı kurumlarda işkence ve yargısız infazların sistematik surette vuku bulduğu ortaya konmuştur.⁵²

Suriye’de Baas rejiminin devrilmesinin ardından BM Genel Sekreteri Antonio Guterres, Suriye’nin birlik, egemenlik ve bağımsızlık ile topraklarının bütünlüğünün yeniden tesisinin elzem olduğunu ve bu konuda uluslararası toplumun desteğine ihtiyaç olduğunu belirtmiştir.⁵³ Ancak Suriye’de sürdürülebilir barışı isteyen devletler olduğu gibi, Suriye’nin başarısız bir devlet olarak kalmasını isteyen devletler de bulunmaktadır. İç faktörlerin ve ülke içindeki reformların yanı sıra bölgesel ve uluslararası aktörlerin de Suriye’nin başarısız devlet indeksinden çıkmasına etki edeceği değerlendirilmektedir.

IV. TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİ

A. Suriye İç Savaşı’nın Türkiye Etkileri ve Türkiye’nin İzlediği Politika

Türkiye, Suriye ile 911 kilometrelik sınırı paylaşan önemli bir komşu ülkesidir. Suriye krizinin en fazla etkilediği ülkelerin başında uzun güney sınırı sebebiyle Türkiye gelmektedir. 2011 yılında Türkiye, Suriye’deki iç savaşta siyasi, güvenlik ve insani sorumlulukları üstlenen bir pozisyon benimsemiştir. O dönem başbakanlık görevini ifa eden Recep Tayyip Erdoğan’ın “Suriye konusunu bir dış mesele olarak, bir dış sorun olarak görmüyoruz. Suriye meselesi bizim bir iç meselemizdir.” ifadeleri bu duruma örnek teşkil etmektedir.⁵⁴

Suriye’de iç savaşın patlak vermesiyle birlikte DAEŞ ortaya çıkmış, uluslararası hukuk ve terörizm çalışmalarına yabancı terörist savaşçı (YTS) kavramı girerek güvenlik çalışmaları büyük bir dönüşüme uğramıştır.⁵⁵ Terör örgütleri DAEŞ, Kürdistan İşçi Partisi (PKK) uzantılı YPG ve rejim ordusuna katılmak üzere binlerce YTS bölgeye akın etmiştir. Bunlardan Suriye ve Irak’ta muğlaklaşan birçok bölgede kontrolü ele geçiren DAEŞ hem güçlenmiş hem de uluslararası bir soruna dönüşmüştür. Bölge, terör ve vekâlet savaşlarının yoğun yaşandığı bir yer haline gelmiştir.⁵⁶

DAEŞ’in yükselişi gibi düşüşü de bölgede bir “otorite boşluğu” oluşturmuştur. Özellikle DAEŞ sonrası, bölgede devlet otoritesinin kalmaması üzerine Türkiye kaynağında mücadele ve proaktif mücadele

⁴⁶ ISSA, Ahmed Haitham: “The Process of Rebuilding and Development in Syria”, Management & Economics Research Journal, 1(4), 2019, s.83.

⁴⁷ GÖKÇE, Gülise/GÖKÇE, Orhan: “Suriye Sorunu: ‘Başarısız veya Çöken Devlet’ Modeli Türkiye İçin Suriye Politikasında Uluslararası Kamuoyunu Harekete Geçirmenin Bir Aracı Olabilir Mi?” Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 12(23), 2012, s.197.

⁴⁸ KARAÇUKA/ÇELİK, s.27.

⁴⁹ BALANCHE, Fabrice: “After 13 years of conflict, Syria is a failed state”, <https://npasyria.com/en/112149/>, (Erişim: 15.10.2025).

⁵⁰ DAEŞ terör örgütünün İslam dini ile ilgili olmayan kin ve nefret içeren tutum, davranış ve saldırı yöntemleri İslam dinine mensup kişilerce kabul edilmeyeceğinden örgütün kullandığı Irak ve Şam İslam Devleti’nin başında “sözde” ibaresinin kullanılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

⁵¹ OTTAWAY, Marina/MAIR, Stefan: “States at Risk and Failed States Putting Security First”, Carnegie Endowment for International Peace, 2024(1), 2004, s.1.

⁵² OHCHR: “Syria: Evidence of gross human rights violations and international crimes must be preserved, say experts”, <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/12/syria-evidence-gross-human-rights-violations-and-international-crimes-must>, (Erişim: 15.10.2025).

⁵³ ÇETİN, Şerife: “BM Genel Sekreteri Guterres, Suriye halkının tarihi fırsatla karşı karşıya olduğunu belirtti”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bm-genel-sekreteri-guterres-suriye-halkinin-tarihi-firsatla-karsi-karsiya-oldugunu-belirtti/3418406>, (Erişim: 15.10.2025).

⁵⁴ ASAN, s.1.

⁵⁵ YAZAR, Ertuğrul: İnsan Hakları Bağlamında Avrupa’da Yabancı Terörist Savaşçılar, Adalet Yayını, Ankara 2021, s.17.

⁵⁶ ARSLAN, Hüseyin: “Vekâlet Savaşları Bağlamında Suudi Arabistan-Husi Çatışmasının ve Aramco Saldırısının Bölgesel ve Küresel Güvenliğe Etkileri”, Anadolu Strateji Dergisi, 2(1), 2020, s.21.

şeklinde formüle edilen yeni bir güvenlik konsepti geliştirmiştir. Bu kapsamda Suriye ve Irak’a sınır ötesi operasyonlar düzenlenmiş, devlet otoritesinin kalmadığı alanlarda kontrol ve denetim ele geçirilmiş, bu bölgelere dost ve müttefik unsurlar yerleştirilmiştir. Bu sayede Türkiye kendi sınır güvenliğini sağlamayan Suriye’de özgün bir yöntem belirlemiştir. Fırat Kalkanı Harekâtı ile başlayan kaynağında mücadele, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı Harekâtları ve İdlib’deki Bahar Kalkanı Harekâtı ile devam etmiştir.⁵⁷

Türkiye, Özgür Suriye Ordusu ile birlikte DAESH terör örgütünün tehdit ve saldırılarını önlemek, hudut güvenliğini sağlamak ve uzun vadede yerinden edilmiş Suriye halkının yurtlarına dönüşüne katkı sunmak amacıyla, Fırat Kalkanı Harekâtını başlatmıştır. Öncelikle belirtilmelidir ki terör örgütlerinin sürekli saldırılarına maruz kalan Türkiye’nin BM Andlaşmasının ilgili hükmü (m.51) uyarınca “meşru müdafaa” hakkını kullanması uluslararası hukuk açısından meşru kabul edilmektedir.⁵⁸ 2016 yılının Ağustos ayında başlayan Fırat Kalkanı Harekâtı, 2017 yılının Şubat ayında El Bab’da da kontrolün sağlanmasıyla beraber gayesine ulaşmıştır.⁵⁹ Bu süreçle birlikte Türkiye’nin temel hedeflerinden biri olan PKK saldırıları için bir üs ve Türkiye içindeki Kürtlerin ayrılıkçı emelleri için bir “katalizör görevi” görebilecek Kuzey Suriye’de özerk bir Kürt bölgesinin oluşumunu engelleme çabaları nihayete ulaşmıştır.⁶⁰

20 Ocak 2018 tarihinde ise Türkiye, hudut güvenliği tesis etmek, ülkenin güney kesiminde planlanan terör koridorunun önüne geçmek ve YPG kontrolündeki Suriye toprakları etrafında yeni bir tampon bölge oluşturmak amacıyla Zeytin Dalı Harekâtını başlatmıştır. Yaklaşık 2 ayı bulan operasyonların ardından Azez, El-Bab ve Cerablus topraklarının kontrolü ele geçirilmiştir.⁶¹

Görüleceği üzere Suriye iç savaşından kaynaklı oluşan bölgede güvenlik ve otorite boşluğunun bertaraf edilmesi Türkiye’nin temel pozisyonunu oluşturmuştur. Bu kapsamda Türkiye, Suriye’de iç savaşın sona ermesi süresince muhaliflere destek veren devletlerin başında gelmiştir. Nitekim Suriye devriminin gerçekleşmesinde en kritik aktörlerden biri, askeri endüstriyel kapasitesi ile Türkiye olmuştur.⁶² Bununla birlikte iç savaşın sonuna yaklaşırken, Türkiye Esed rejimi ile görüşmeye hazır olduklarını belirten açıklamalarla dostane bir dış politika sürecini de yürütmeye çalışmıştır. Ancak Esed, Birleşik Arap Emirlikleri’nin Sky News Arabia kanalında verdiği röportajda Türk güçlerinin Suriye’den çekilmesi kabul edilmediği sürece Türkiye ile görüşmelerin yapılmayacağı yönünde demec vererek Türkiye ile görüşme kapılarını kapatmıştır. Dahası “Gerçek şu ki Suriye’deki teröristler Türkiye yapımı” diyerek hem Türkiye’yi suçlamış hem de ülkesindeki tüm muhalifleri terörist sıfatıyla anarak damgalamaya devam etmiştir.⁶³

Gerek bölgede ortaya çıkan güvenlik risklerinin etkileri gerekse de Suriye tarihinin en büyük göç hareketliliğinin ilk hedefi Türkiye olmuştur. Türkiye, diğer tüm ülkelerden daha fazla Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumunu uzun yıllar korumuştur.⁶⁴ Suriyelilerin yoğun varlığı, Türkiye’nin sosyo-ekonomik yapısını ve sınır bölgelerindeki kırılgan demografik dengeyi önemli ölçüde etkilemiş ve ciddi sosyal ve ekonomik maliyetlere yol açmıştır.⁶⁵ Türkiye bu yüklerin yönetilebilir ve sürdürülebilir kılınması için de Suriye’nin yeniden inşa sürecini destekleyen devletlerin başında yer almaktadır.

Özetle, Suriye’de yaşanan krizin derinleşmesiyle birlikte Türkiye’nin Suriye politikasının iki ana strateji ekseninde oluştuğu belirtilebilir. İlki, Türkiye’nin Suriye sınırında oluşan güvenlik boşluğunun kapatılması, diğer strateji ise Suriye’de yapılacak dönüşüm ve yapılandırma süreci sonucunda bölgede kalıcı istikrarın hâkim kılınmasıdır.⁶⁶

B. Suriye’nin Yeniden İnşa Sürecinde Türkiye’nin Rolü ve Öncelikli Konular

Yukarıda izah edilmeye çalışıldığı üzere, Suriye iç savaşının sona ermesini ve bölgenin istikrara kavuşmasını arzu eden ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. Suriye’nin yeniden inşa sürecinde Türkiye’nin rolünü belirlemek için Türkiye’nin Suriye’deki önceliklerini ortaya koymak gerekmektedir. Bu kapsamda Türkiye’nin Suriye’deki öncelikleri; Suriye’de iç savaşın sonlanması, Suriye’nin toprak bütünlüğünün sağlanması, Suriye’de politik istikrar, toplumsal uzlaş ve iktisadi kalkınmaya dayanan bir sistem oluşması, ülkenin ve bölgenin tüm terör örgütlerinden arındırılması, Türkiye’deki Suriyelilerin güvenli, gönüllü ve onurlu bir surette yurtlarına geri dönmelerinin sağlanması, Suriye’nin yeniden inşasının ve ekonomik kalkınmasının sağlanması ve kapsayıcı bir geçiş yönetimi aracılığıyla Suriye halkının beklentilerinin karşılanması şeklinde belirtilebilir.⁶⁷

⁵⁷ YILMAZ, Mehmet Levent/BEŞGÜL, Birce/ÖZTÜRK, Emre: Sınır Güvenliği, Polis Akademisi Başkanlığı Yayını, Ankara 2022, s.26.

⁵⁸ TAŞDEMİR, Fatma/ÖZER, Adem: “Kuvvet Kullanma Hukuku Açısından Fırat Kalkanı Operasyonu / The Operation Euphrates Shield from the Perspective of use of Force Law”, Akademik Hassasiyetler, 4(7), 2022, s.67.

⁵⁹ Milli Savunma Bakanlığı: “Fırat Kalkanı Harekâtı ve DEAH Terör Örgütü ile Mücadele”, <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/2332019-21106>. (Erişim: 15.10. 2025).

⁶⁰ MAGRI, Paolo: Rebuilding Syria: The Middle East’s Next Power Game?, Dacrema, Eugenio/Talbot, Valeria (ed.), ISPI Publishing, 2019, s.76.

⁶¹ Milli Savunma Bakanlığı: “Zeytin Dalı Harekâtı”, <https://www.msb.gov.tr/ZeytinDaliHarekati>, (Erişim: 15.10. 2025).

⁶² ACAR, Necmettin: “Suriye’de Realpolitik/Riyalpolitik Rekabetini Kim Kazanacak?”, <https://kritikbakis.com/suriyede-realpolitik-riyalpolitik-rekabetini-kim-kazanacak/>, (Erişim: 15.10. 2025).

⁶³ Arab News: “Syria’s Assad blames Turkey’s Erdogan for violence in Syria, insists on pullout of Turkish troops”, <https://www.arabnews.com/node/2352116/middle-east>, (Erişim: 15.10. 2025).

⁶⁴ UNHCR: “Refugees and Asylum Seekers in Türkiye”, <https://www.unhcr.org/tr/en/kime-yardim-ediyoruz/refugees-and-asylum-seekers-tuerkiye>, (Erişim: 15.10. 2025).

⁶⁵ MAGRI, s.75.

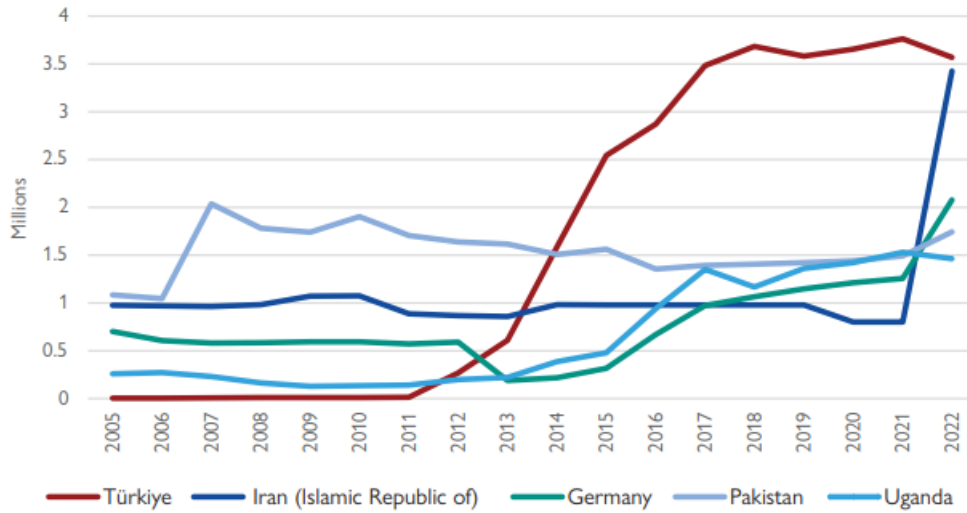
⁶⁶ ACAR, Hasan: “Suriye’nin Yeniden İnşasında Türkiye’nin Stratejik Önemi”, Avaner, Tekin/Bozçalışkan, Ali (ed.), Suriye’nin Yeniden İnşası Tehditler ve Fırsatlar, Nobel Yayınları, Ankara 2025, s.276.

⁶⁷ Dışişleri Bakanlığı: “Türkiye - Suriye Siyasi İlişkileri”, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-tr.mfa>, (Erişim: 15.10. 2025).

Suriye'nin yeniden inşası sürecinde Türkiye-Suriye ilişkisini belirleyen konuların başında iki ülkenin birbirine yönelik tutumu ve diyalog süreci gelmektedir. Bu konuda mevcut atmosferin olumlu olduğu söylenebilir. Nitekim iç savaş sonrası Suriye'nin yeniden inşasına en büyük önemi veren devletlerden biri olan Türkiye, bu niyetini Şam'a ilk resmi ziyareti gerçekleştiren ülke olarak göstermiştir. Dahası 12 yılın ardından Türkiye, 2012 yılında kapanan Şam Büyükelçiliği'ne Geçici Maslahatgüzar olarak da atama gerçekleştirmiştir.⁶⁸ Ayrıca Suriye'de istikrarın, güvenliğin ve kalkınmanın tesisine yönelik atılabilecek müşterek adımların belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen görüşmeler iki devlet arasındaki olumlu ilişkiyi ve devletin yeniden inşa sürecine verilen önemi ortaya koymaktadır. Suriye Cumhurbaşkanı Şara 4 Şubat 2025 tarihinde Türkiye'ye resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaretin yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Dışişleri, Milli Savunma ve Hazine ve Maliye Bakanları ile MİT, Merkez Bankası ve Savunma Sanayii Başkanları gibi üst düzey katılımlarla Suriye ile ikili ilişkiler ilerletilmiş, bölgesel ve küresel konuların ele alındığı görüşmeler gerçekleştirilmiştir.⁶⁹ Söz konusu olumlu ilişkilerin sürdürülmesinin Suriye'nin yeniden inşa sürecine de olumlu katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Suriye'nin yeniden inşası sürecinde Türkiye-Suriye ilişkisini belirleyen bir başka konu, geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilerin geri dönüşlerinin yönetimidir. Bu husus hem Türkiye iç politikası hem de bölgesel istikrar için belirleyici faktörlerdendir. 13 yıllık iç savaş süresince 10 milyondan fazla Suriyeli yerinden edilmiştir. Suriye Arap Cumhuriyeti'nden Türkiye'ye yönelik mülteci akışı, dünyanın ikinci büyük koridoru olmuştur.⁷⁰ BM Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından yayımlanan 2024 yılı raporuna göre Türkiye, 7'nci kez dünyada en çok mülteciyi barındıran ülkeler sıralamasında birinci olmuştur. Aşağıdaki görselde görüleceği üzere Türkiye'nin 3,6 milyon mülteciyle lider konumunda yer almasında Suriyeliler başat faktör konumundadır.⁷¹ Mülteci dönüş süreçleri, yeniden entegrasyon programları, geçici barınma, sağlık ve eğitim hizmetlerinin sunumu gibi konularda Türkiye'nin tecrübesine dayalı yumuşak gücü bulunmaktadır. Bu hususun iki devlet arasındaki ilişkilerin olumlu düzeyde seyretmesini sağlayacak belirleyiciler arasında olduğu değerlendirilmektedir.

Görsel 1: İlk beş ev sahibi ülkeye göre mülteci sayısı, 2005–2022 (milyon)

Kaynak: IOM: 2024: 44

Yumuşak güç kapsamında değinilmesi gereken bir başka husus ise, Türkiye'nin iç savaşın başlamasıyla birlikte ekonomik ve insani olarak da Suriyelilere en fazla yardım eden ülkelerden biri olmasıdır. Küresel İnsani Yardım 2013 Yılı Raporuna göre 2012 yılında, Türkiye savaştan kaçan Suriyelilere 1 milyar doların üstünde insani yardımda bulunarak dünyanın dördüncü büyük bağışçısı konumuna yükselmiştir.⁷² Türkiye'nin, en çok insani yardım gerçekleştiren ülkelerden biri olması yumuşak gücün kullanılmasıyla bağlantılı önemli bir iyi uygulama örneğidir.⁷³ Bir başka önemli konu, Türkiye'nin yaptırımların yumuşatılması ve bir kısmının kaldırılması için yeni Suriye hükümeti ile ABD yönetimi arasında arabuluculuk yapmasıdır. Türkiye ayrıca, Eş-Şara'nın Arap Körfezi'nden destek almasına ve yaptırımların çoğunun kaldırılmasına büyük katkı sağlamıştır.⁷⁴ Milli İstihbarat Akademisi de Türkiye'nin Suriye'nin yeniden inşa sürecindeki rolünü ve önemli bir müttefik olarak izlediği politikaların önemini vurgulamaktadır. Türkiye, iç savaşın başlangıcından bu yana Suriyelilerin barınma ve temel ihtiyaçlarının

⁶⁸ Serbestiyet: "MİT Başkanı Kalın'ı Şam'da arabayla Colani gezdirdi: Emevi Camisi'nde sonra Kasiyun Tepesi'ne çıktılar", <https://serbestiyet.com/haberler/gundem/fidan-ve-kalin-samda-yeni-suriye-yonetimine-ilk-ziyaret-190687/>, (Erişim: 15.10. 2025).

⁶⁹ Dışişleri Bakanlığı: "Türkiye - Suriye Siyasi İlişkileri", <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-tr.mfa>, (Erişim: 15.10. 2025).

⁷⁰ IOM: World Migration Report 2024, IOM Publishing, Cenevre 2024, s.23.

⁷¹ IOM, s.44.

⁷² Development Initiatives: Global Humanitarian Assistance Report 2013, Development Initiatives Publishing, Bristol 2013, s.19.

⁷³ KÖSEOĞLU, Ahmet Murat/ÇEVİKEL, Gökhan: "Yumuşak Güç: İnsani Yardım Operasyonları ve Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler", Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, 1(43), 2014, s.7.

⁷⁴ ATAMAN, Muhittin: "Türkiye and the future of Syria", <https://www.setav.org/en/turkiye-and-the-future-of-syria>, (Erişim: 30.10. 2025).

karşılanmasının yanı sıra Suriye devriminin başarıya ulaşması için lojistik, askerî, eğitimsel ve diğer destekleri sağlaması bakımından özel bir konumdur.⁷⁵

Suriye'nin yeniden inşası sürecinde Türkiye-Suriye ilişkisini belirleyen en önemli konulardan biri de güvenlik boşluğunun doldurulmasıdır. Türkiye'nin yeni dönemde Suriye'den temel beklentisi, Türkiye'yi tehdit eden YPG gibi tüm terör örgütlerinden ülkenin temizlenmesi, ülkede kalıcı güvenlik ve istikrar çerçevesi olarak ifade edilebilir. Türkiye, iç savaş sürecinde Suriyeli muhalif grupların ve onların yeni Suriye vizyonunun ana sponsoru olmuş, proaktif askeri müdahale, istikrar ve yeniden yapılanmaya yönelik girişimlerde bulunmuştur.⁷⁶ Benzer durumun Suriye devrimiyle birlikte devam edeceği söylenebilir. Nitekim Türkiye, yeni bir istikrarsızlık ve iç savaş ortamının oluşmaması için azami destek sunacağını sinyallerini her platformda yüksek sesle dile getirmektedir.⁷⁷

Terör örgütlerinin yanı sıra İsrail'in izlediği yayılmacı politikanın tüm bölgeyi olumsuz etkilediği dikkate alındığında, güçlü ve başarılı bir Suriye'nin Türkiye için de öncelikli bir konu olduğu ifade edilmelidir. Parçalanmış bir Suriye, İsrail'in topraklarını genişletmesine katkı sunacaktır.⁷⁸ Ayrıca Filistin topraklarında bir Yahudi devleti kurma amacına hizmet eden Siyonizm'in Arz-ı Mevud mitinin vadedilmiş topraklarının içinde Türkiye'den 22 il yer almaktadır. Türkiye'nin güneyini de içeren Nil-Fırat arasındaki coğrafyayı ele geçirmek amacıyla İsrail uluslararası hukuku hiçe sayan saldırgan bir tutum sergilemeye devam etmektedir.⁷⁹

Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyindeki fiili kontrolü ve güvenlik alanlarının bulunması nedeniyle yeni dönemde Türkiye'nin güvenlik garantörü olarak da bir rol üstlenebileceği değerlendirilmektedir. Polis Akademisi Başkanlığı da hazırladığı raporlarla Türkiye'nin Suriye başta olmak üzere Ortadoğu bölgesinde yapıcı, kurucu, onarıcı ve sorun çözücü bir sınır güvenliği politikası izlediğini ortaya koymaktadır.⁸⁰

Suriye'de iç savaşta zarar gören altyapının onarılması, ekonominin yeniden canlandırılması, sınır ticareti, gümrük hatları ve ticari bağlantıların tekrar tesis edilmesi gibi başlıklar Suriye'nin yeniden inşası sürecinde iki ülke arasındaki ilişkiyi belirleyen diğer konulardır. Altyapının yeniden inşası belirli bir zaman gerektireceğinden, yeniden inşa ve imar sürecinde de Türkiye'nin katkı sunacağı açıktır. Yıkımların özellikle “kazan-kazan stratejisi” ile yeniden yapılanma ve büyüme yoluyla iyi bir fırsat olduğu değerlendirilmektedir.⁸¹

Türkiye'nin Suriye politikasında izlediği somut uygulamalar arasında; sahada yürütülen altyapı çalışmaları, bölgedeki çatışma izlerinin giderilmesi, Suriye polislerinin eğitilmesi gibi yöntemlerle bölgede güvenliğin sağlanması, Suriye'nin kendi kaynaklarıyla inşa sürecini yönetmesi için muhtelif adımlar atılması, geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilerin ülkelerine güvenli ve onurlu dönüşünün sağlanması gibi çok sayıda başlık yer almaktadır.⁸²

Tüm bu hususlar göz önüne alındığında, Türkiye'nin Suriye'nin yeniden inşa sürecini desteklediği ve Suriye'nin başarısız devlet olgusundan kurtularak başarılı bir devlete dönüşmesinde Türkiye'nin en önemli aktörlerden biri olduğu değerlendirilmektedir. Türkiye'nin yeni dönemde Suriye'den temel beklentisi veya ön şartı ise, toprak bütünlüğünün sağlanması, DAES gibi örgütlerin ortaya çıkmaması için güvenliğin sağlanması ve PKK uzantılı terör örgütlerinin kuluçka merkezli olmaktan kurutulması örgüt üyelerinin tasfiyesidir.

V. İSRAİL-SURİYE İLİŞKİLERİ

A. Suriye İç Savaşı'nın İsrail'e Etkileri ve İsrail'in İzlediği Politika

İsrail, Suriye'nin güneybatısında yer almakta olup komşu ülke konumundadır. Bu sebeple Suriye iç savaşının etkilediği ülkelerden biri de İsrail olmuştur. Diğer komşu ülkeler gibi İsrail de Suriye'deki iç savaşı yakından takip etmiştir. İç savaş sürecinde nasıl YPG'nin ülke içinde artan etkinliği Türkiye açısından büyük bir tehdit olarak algılanmışsa, benzer bir tehdit de Hizbullah ve İran kapsamında İsrail tarafından değerlendirilmiştir. Bu kapsamda 2012 yılından itibaren İsrail, topraklarına yönelik saldırılara karşılık vermiş, 2013 yılından sonra da Suriye içerisinde Hizbullah ve İran'ın etkisini sınırlandırılmaya çalışmıştır.⁸³ 2017-2018 ortasını kapsayan yaklaşık bir buçuk yıllık süreçte İsrail'in Suriye'deki ikiyüz civarındaki Hizbullah ve İran hedeflerine bine yakın füze ve havan ateşiyle karşılık verdiği anlaşılmıştır.⁸⁴

DAES'in Suriye ve Irak'ta etkinliğini artırması ise birçok devlet gibi yine İsrail'i de etkilemiştir. Her ne kadar Golan Tepeleri'nin üçte ikisi 1967 yılından beri uluslararası hukuka aykırı olarak işgal altında olsa da bu yerleşim yerine yönelik Suriye içinden gerçekleşen saldırılar İsrail'in tepkisiyle sonuçlanmıştır. İsrail

⁷⁵ KÖSE, Talha: Analiz: Suriye'de Barış ve İstikrarın Sağlanması İçin Yol Haritası, Milli İstihbarat Akademisi Yayını, Ankara 2025, s.16.

⁷⁶ MAGRI, s.94.

⁷⁷ KÖSE, s.16.

⁷⁸ ÖZ, Tunçay: “Güvenlik Bağlamında-Türkiye Suriye İlişkileri”, Journal of History and Strategy, 2025(1), 2025, s.116.

⁷⁹ Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK): Dünyanın En Büyük Açık Hava Hapishanesinden Dünyanın En Büyük Çocuk Mezarlığına, KDK Yayını, Ankara 2024, s.13.

⁸⁰ YILMAZ/BEŞGÜL/ÖZTÜRK, s.21-22.

⁸¹ IBOLD, s.8.

⁸² YILMAZ/BEŞGÜL/ÖZTÜRK, s.21-22.

⁸³ ÇAĞLAR, M. Turan/AKSU, Fuat: “Suriye Krizinde Aktörler, Uyuşmayan Talepler ve Çatışan Çözümler”, International Journal of Social Inquiry, 12(2), 2019, s.514.

⁸⁴ KUBOVICH, Yaniv: “Israel Struck 200 Targets in Syria in the Past Year and a Half”, <https://www.haaretz.com/israel-news/2018-09-04/ty-article/premium/israel-struck-200-targets-in-syria-in-the-past-year-and-a-half/0000017f-e130-d804-ad7f-f1fa80160001>, (Erişim: 15.10. 2025).

Savunma Kuvvetleri (IDF) Sözcüsü tarafından bu saldırılarda Suriye rejimi sorumlu tutulmuş ve IDF misilleme olarak Suriye'deki bazı mevzileri vurmuştur.⁸⁵

B. Suriye İç Savaşı'nın İsrail'e Etkileri ve İsrail'in İzlediği Politika

Suriye'nin yeniden inşasında İsrail'in rolünü belirlemek için İsrail'in Suriye'deki önceliklerini ve pozisyonu ortaya koymak ortaya koymak gerekmektedir. Esed sonrası dönemde olası tehditleri en aza indirme bahanesiyle yayılmacı bir politika izleyen İsrail'in uluslararası arenada başarısız bir Suriye arzusunda olduğu belirtilmelidir. Bu çerçevede İsrail'in genel hedefi; Suriye'nin sistematik olarak zayıflatılması ve parçalanması, İsrail işgali altında kalmasının sağlanması, merkezi bir hükümetten yoksun bırakılması ve mezhepsel çatışmaya saplanması şeklinde belirlemektedir.⁸⁶ İsrail'in Suriye'deki öncelikli konuları arasında ise; Golan Tepeleri, Dürziler ve Nusayriler gibi azınlıkların durumu, Türkiye ve İran gibi ülkelerin Suriye'de etkinliklerini artırması, İsrail'in toprak bütünlüğünü tehdit edecek terör örgütlerinin varlığı, Suriye'de siyasi birliğin ve istikrarın sağlanması ile yeni Suriye hükümetinin Şam'ın güneyine asker konuşlandırması yer almaktadır.

Suriye Devriminin ardından İsrail, Suriye'nin toprak bütünlüğünü hiçbir zaman sağlamayacağını göstermek istercesine Golan Tepeleri'ne yönelik kararlarıyla en öncelikli konuyu kendileri bakımından belirginleştirmiştir. Suriye Devriminin geçiş arifesinde İsrail, 1967 yılından bu yana uluslararası hukuka aykırı surette işgal ettiği Golan Tepeleri'ndeki yerleşimlerini genişletme kararı almıştır.⁸⁷ 1974 Kuvvetlerin Ayrıştırılması Anlaşması'na aykırı surette İsrail, İsrail-Suriye arasındaki topraklarda ilerlemiş ve dahası Suriye'ye farklı tarihlerde muhtelif hava saldırılarında bulunmuştur.⁸⁸ Bilindiği üzere, güç kullanma tehdidinin veya kullanımının yasaklanması, modern uluslararası hukuk düzeninin temel taşlarından birini oluşturmaktadır. Söz konusu saldırılar kuvvet kullanma yasağını içeren BM Anlaşmasının 2'nci maddesinin 4'üncü fıkrasına açıkça aykırıdır. Bu hüküm gereği; *“Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı, gerek Birleşmiş Milletlerin Amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar.”*⁸⁹ Yasak ayrıca uluslararası örf ve adet hukukunun bir normu olarak da kabul edilmenin yanı sıra uluslararası toplum tarafından genel kabulünü ifade eden uluslararası “jus cogens” özel kategorisine de ait kabul edilmektedir.⁹⁰ İsrail, Golan Tepeleri ile yetinmemiş, aşağıdaki görselde görüleceği üzere bu hattın ilerisine geçerek Lübnan-Suriye hattındaki toprakları işgal etmiş ve Suriye'nin başkenti Şam'ın 20-25 kilometre yakınlarına kadar sokulmuştur. Bu süreçte İsrail ordusu, başkente hâkim stratejik bir mevki olan Hermon Dağı'nın kuzeydoğusu ile Merid, Rima, Kale Jundul, Arne, Kuneytra, Kuneytriye, Ufaniye, Alhamidiyye ve Alkahtaniye bölgelerinin belirli kısmını işgal etmiştir.⁹¹

⁸⁵ AHRONHEIM, Anna: “IDF strikes targets in Syria after projectile lands in Israel's Golan”, <https://www.jpost.com/arab-israeli-conflict/red-alert-siren-activated-on-the-golan-heights-488600>, (Erişim: 15.10. 2025).

⁸⁶ BAKİR, Ali: “Why Israel wants Syria to become a failed state”, <https://www.middleeasteye.net/opinion/why-israel-wants-syria-become-failed-state>, (Erişim: 15.10. 2025).

⁸⁷ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 17 Aralık 1981 tarihinde oybirliğiyle kabul ettiği 497 sayılı karar, İsrail'in işgal altındaki Suriye Golan Tepeleri'nde kendi yasalarını, yargı yetkisini ve yönetimini uygulama kararının geçersiz olduğuna ve uluslararası hukuki bir geçerliliği olmadığına karar vermektedir.

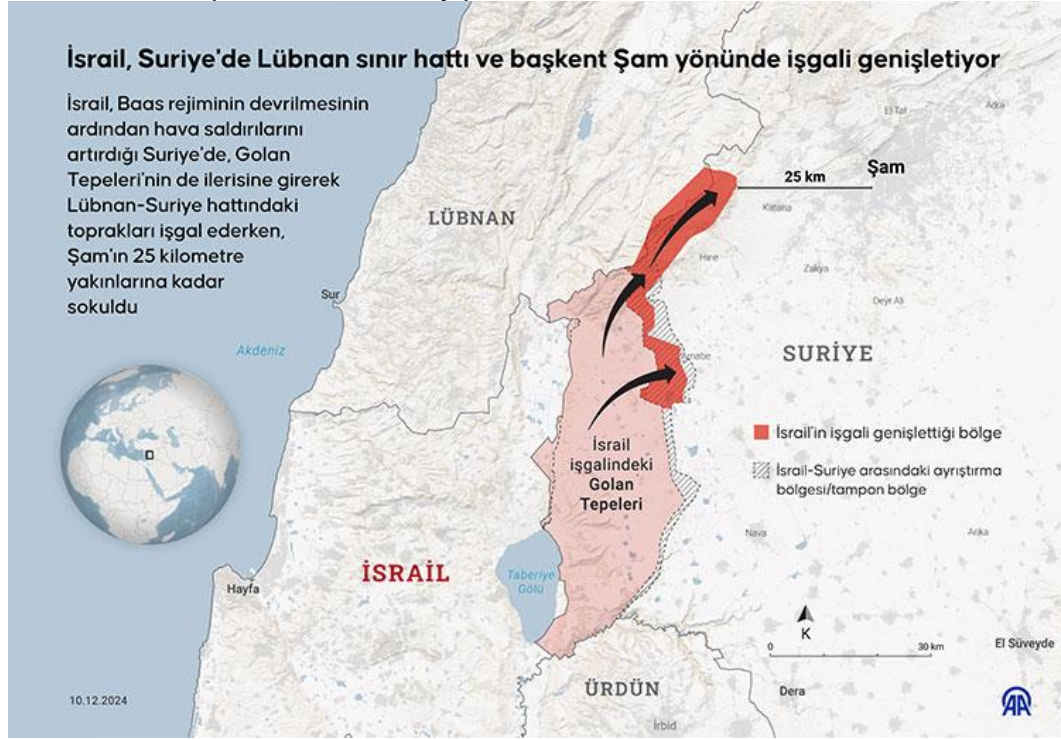
⁸⁸ Dışişleri Bakanlığı: No: 254, 16 Aralık 2024, İsrail'in İşgal Altındaki Golan Tepeleri'ndeki Yasadışı Yerleşimleri Genişletme Kararı Hk. bkz. <https://www.mfa.gov.tr/no-254-israil-in-igsal-altindaki-golan-tepeleri-ndeki-yasadisi-yerlesimleri-genisletme-karari-hk.tr.mfa>, (Erişim: 15.10. 2025).

⁸⁹ BM Anlaşması, m.2/4.

⁹⁰ DÖRR, Oliver: Use of Force, Prohibition of, Oxford University Press, Oxford 2019, s.1.

⁹¹ KOPARAN, Ömer/OKUROĞLU, Salih: “İsrail, Suriye'de Lübnan sınır hattı ve başkent Şam yönünde işgali genişletiyor”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-suriyede-lubnan-sinir-hatti-ve-baskent-sam-yonunde-igsal-genisletiyor/3420118>, (Erişim: 15.10. 2025).

Görsel 2: İsrail'in Şam Yönündeki İlerleyişi

Kaynak: Koparan ve Okuroğlu (Anadolu Ajansı)

İsrail'in güneydeki istikrarsızlaştırıcı müdahalelerinin, Suriye'de barış, sükunet ve politik birliğin kurulması yönündeki girişimlere engel oluşturduğu açıktır. Bu kapsamda Suriye Devrimi sonrası ülkenin toprak bütünlüğünü tehdit eden en ciddi dış unsurun İsrail olduğu söylenebilir. İsrail'in gerek işgal gerekse de hava saldırıları aracılığıyla yeni Suriye yönetimini zayıflatmayı ve Suriye'nin başarısız, parçalanmış ve otoritesiz bir surette bırakmayı hedeflediği ifade edilmelidir.⁹²

Görsel 3: Dürzi Toplumunun Ortadoğu'daki Yerleşimi

Kaynak: Madanoğlu (Anadolu Ajansı)

İsrail Golan Tepeleri ile bağlantılı olan bir başka önceliği Dürziler ve Nusayriler gibi azınlıkların durumudur. Yukarıdaki görselde görüleceği üzere Dürziler; Suriye, Lübnan, Ürdün ve İsrail bölgesinde yoğun olarak yaşamaktadır. Bu ülkelere ek olarak İsrail'in uzun yıllardır işgal altında bulunan Golan Tepelerindeki nüfus da eklendiğinde Ortadoğu'da yaklaşık 1,2 milyon Dürzinin yaşadığı tahmin edilmektedir. Golan Tepeleri'nde ise 152 bin Dürzinin bulunduğu bilinmektedir.⁹³

⁹² ÇAKMAKTAŞ/ORHAN/TEKE/DÖNERTAŞ, s.6.

⁹³ MADANOĞLU, Ömer Faruk: "Suriye-İsrail sınırındaki çatışmalarda ön plana çıkan Dürziler kimdir?",

İç savaş süresince Baas rejimine muhalefet etmeyen ve Süveyda bölgesinde yaşayan Dürzilerin büyük çoğunluğunun İsrail ordusunda ve devletin çeşitli kademelerinde yer alarak İsrail ile yakın ilişki içinde olduğu değerlendirilmektedir. İsrail ise bölgedeki azınlık gruplarıyla Sünni çoğunluğa karşı ittifaklar kurmayı amaçlayan “azınlık ittifakı” doktrinini uygulamaktadır.⁹⁴ Uzun yıllardır İsrail, Suriye’nin dini azınlıklarından biri olan Dürzilerin korunmasını gerek politik gerekse de askeri müdahalelerin meşrulaştırması amacıyla bir araç olarak kullanmaktadır.⁹⁵ Devrim sonrası bunun somut bir örneği de 13 Temmuz 2025 tarihinde Suriye’nin Süveyda kentinde başlayan olaylarda İsrail’in, Dürzileri koruma bahanesi ile Suriye’ye saldırmasında yaşanmıştır.⁹⁶

İsrail devreye soktuğu Suriye’yi istikrarsızlaştırma politikasında Dürzilerin yanı sıra Nusayrileri de desteklemektedir. Lazkiye ve diğer kıyı şeridinde önce Dürzilerin ardından da Nusayrilerin Şam yönetimiyle çatışmaya girmesinin arkasında büyük oranda İsrail’in olduğu iddia edilmektedir.⁹⁷

İsrail’in devrim sonrası Suriye yönetimini sıkıştırdığı bir başka alan ise yeni Suriye hükümetinin Şam’ın güneyine asker konuşlandırılmasının sert bir surette reddedilmesidir. İsrail Başbakanı Binyamin Netenyahu 2025 yılının başında gerçekleştirdiği konuşmada, İsrail’in yeni Suriye hükümetinin Şam’ın güneyine asker konuşlandırılmasına izin vermeyeceğini belirtmiştir. Özellikle Kuneytra, Dera ve Süveyda illerini kapsayan bölgenin “tamamen silahsızlandırılması” çağrısında bulunmuştur.⁹⁸

İsrail’in Suriye’deki öncelikli konularından biri de Türkiye, İran gibi ülkelerin Suriye’de etkinliklerini artırmasından duyduğu endişedir. İran’ın bölgede nüfuzunu artırmaması için Hizbullah ile mücadele eden İsrail çok sayıda hava saldırısında bulunmuştur. Türkiye’nin Suriye’deki nüfuzunun giderek artması da İsrail’i tedirgin eden hususlar arasındadır. Suriye’nin Humus kentinde Türkiye’nin kuracağı belirtilen askeri üs bu konuların başında gelmektedir. İsrail, Türkiye’yi Suriye’nin orta kesimindeki Palmira bölgesinde askeri üsler kurmanın ‘kırmızı çizgiyi aşmak’ anlamına geleceğini belirterek uyarılmış ve üssün kurulması planlanan T4 Havaalanının bombalanması dahil düzenledikleri saldırılarla Suriye’ye de göz dağı vermeye çalışmıştır.⁹⁹

Tüm bu hususlar göz önüne alındığında, İsrail’in Suriye’nin yeniden inşa sürecini desteklemediği ve Suriye’nin başarısız devlet olgusundan kurtulmaması için istikrarsızlaştırıcı bir politika izlediği ifade edilebilir. Suriye topraklarında İsrail’in temel öncelikleri; İran ve Hizbullah’ın etkinliğini sınırlandırmak, Türkiye, İran gibi devletlerin askeri, siyasi veya ekonomik kazanımlarını baltalamak, Golan Tepeleri üzerindeki fiili kontrolü kalıcılaştırmak, Suriye’nin toprak bütünlüğünü ve egemenliğini zayıflatmaktır. Bu çerçevede İsrail’in askeri operasyonları, hava saldırıları ve işgal girişimleri, Suriye’nin egemenliğini daha da zayıflatmış, yeni Suriye yönetiminin karşı karşıya kaldığı en büyük tehdit olmuştur.

VI. SONUÇ

Suriye iç savaşı, ülkenin devlet kapasitesini, siyasi bütünlüğünü ve toplumsal dokusunu büyük ölçüde tahrip ederek onu klasik anlamda “başarısız devlet” tanımına yaklaştırmıştır. Bu süreçte Türkiye ve İsrail, coğrafi yakınlıkları ve tarihsel-stratejik çıkarları gereği Suriye’nin iç dinamiklerine doğrudan veya dolaylı biçimde etki eden iki kilit bölgesel aktör konumuna gelmiştir. Ancak her iki ülkenin Suriye’ye yaklaşımı hem amaç hem yöntem bakımından birbirinden oldukça farklı seyretmiştir. Türkiye, Suriye’nin yeniden inşasında istikrarlı, egemen ve toprak bütünlüğünü koruyan bir devlet modelinin bölgesel barış ve güvenlik için zorunlu olduğu düşüncesinden hareket ederken; İsrail, güvenlik kaygılarını merkeze alan ve Suriye’nin zayıf, parçalı bir yapı olarak kalmasını stratejik çıkarlarına uygun gören bir yaklaşım benimsemiştir.

Türkiye’nin Suriye’ye yönelik politikaları, özellikle iç savaşın insani yansımaları ve mülteci krizine odaklanarak hem güvenlik hem de insanî diplomasi ekseninde şekillenmiştir. Türkiye, sınır güvenliğini sağlama, terörle mücadele, mültecilerin korunması ve Suriye halkının temel hizmetlere erişimini kolaylaştırma yönünde aktif bir rol üstlenmiştir. Bu kapsamda Suriye’nin kuzeyinde kurulan güvenli bölgeler aracılığıyla yerel yönetimlerin işlerlik kazanması, eğitim, sağlık ve altyapı hizmetlerinin yeniden yapılandırılması yönünde somut katkılar sağlanmıştır. Türkiye’nin yaklaşımı, başarısız devlet olgusunun aşılması için devlet kapasitesinin yeniden inşasına ve yerel düzeyde meşru otoritelerin güçlendirilmesine odaklanmıştır. Bu politika hem Türkiye’nin güvenlik çıkarlarını koruma hem de Suriye’nin yeniden devletleşme sürecine destek verme amacı taşımaktadır.

İsrail ise Suriye krizine büyük ölçüde güvenlik temelli, müdahaleci ve istikrarsızlaştırıcı bir perspektiften yaklaşmıştır. Suriye iç savaşının başlamasından itibaren İsrail’in temel öncelikleri; İran ve Hizbullah’ın etkinliğini sınırlandırmak, Golan Tepeleri üzerindeki fiili kontrolünü kalıcılaştırmak ve Şam yönetimini zayıflatmak olmuştur. Bu çerçevede İsrail’in askeri operasyonları, hava saldırıları ve işgal girişimleri, Suriye’nin toprak bütünlüğünü ve egemenliğini daha da zayıflatan faktörler olarak öne çıkmıştır. Ayrıca İsrail’in “azınlık ittifakı” stratejisiyle Dürziler ve Nusayriler üzerinden kurduğu etnik ve mezhepsel

<https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/dun-bugun/suriye-israil-sinirindaki-catismalarda-on-plana-cikan-durziler-kimdir/1826224>, (Erişim: 15.10. 2025).

⁹⁴ BAKİR, s.1.

⁹⁵ ÇAKMAKTAŞ/ORHAN/TEKE/DÖNERTAŞ, s.57.

⁹⁶ MADANOĞLU, s.1.

⁹⁷ ÖZTÜRK, Kemal: “Suriye’yi Bekleyen Dört Tehlike”, <https://kritikbakis.com/suriyeyi-bekleyen-dort-tehlike/>, (Erişim: 15.10.2025).

⁹⁸ BAKİR, s.1.

⁹⁹ New Arab: “Israel warns Turkey that Palmyra base in Syria is ‘red line’”, <https://www.newarab.com/news/israel-warns-turkey-palmyra-base-syria-red-line>, (Erişim: 15.10. 2025).

temaslar, Suriye'deki toplumsal parçalanmayı derinleştirmiştir. Dolayısıyla İsrail'in politikası, Suriye'nin başarısız devlet konumundan çıkışını kolaylaştırmaktan ziyade, bu konumu kalıcılaştıran bir nitelik taşımaktadır.

Karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde, Türkiye'nin politikaları Suriye'nin yeniden inşasında “yapıcı” bir yönelim taşıırken, İsrail'in yaklaşımı “engelleyici” ve “bozucu” bir karakter sergilemektedir. Türkiye'nin sınır ötesi insani diplomasi ve yeniden yapılandırma girişimleri Suriye'nin devlet kapasitesini güçlendirme yönünde sınırlı da olsa katkı sunarken, İsrail'in askeri müdahaleleri ve toprak işgalleri Suriye'nin egemenlik krizini derinleştirmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'nin Suriye'nin başarısız devlet olgusundan çıkmasına yardımcı olma potansiyeli taşıdığı; İsrail'in ise bölgesel güvenlik öncelikleri doğrultusunda bu süreci dolaylı biçimde sekteye uğrattığı söylenebilir. Ayrıca, Suriye'ye gerçekleştirilen istikrarsızlaştırıcı ve devletin kapasitesini yok etmeyi amaçlayan saldırıların, uluslararası hukukun temel ilkelerine (güç kullanma tehdidinin veya kullanımının yasaklanması, saldırmazlık ilkesi, jus cogens gibi) aykırılık teşkil ettiği de belirtilmelidir.

Kuzeyde ABD desteğiyle varlığını sürdüren YPG'nin, güneyde ise İsrail'in desteğini kazanan bazı Dürzi grupların mevcudiyeti, Suriye'nin egemenlik kapasitesini sınırlayan iki temel güvenlik sorununu oluşturmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin (ve diğer bölgesel aktörlerin) Suriye'nin güvenlik kapasitesini güçlendirmeye yönelik çabaları, ülkenin istikrara kavuşması açısından kritik öneme sahiptir. Sonuç olarak, Suriye'nin başarısız devlet statüsünden kurtulması, bölgesel aktörlerin karşıt politikalarından ziyade, ulusal uzlaş, kapsayıcı yönetimi ve uluslararası iş birliğiyle mümkündür. Türkiye'nin yeniden inşa sürecine yönelik iş birliğine dayalı yaklaşımı bu doğrultuda olumlu bir model olarak öne çıkarken, İsrail'in güvenlik merkezli ve parçalı yapıyı sürdürmeyi hedefleyen politikaları, Suriye'nin kalıcı istikrarına ve bölgesel barışın tesisine yönelik çabalar açısından ciddi bir engel teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

- ACAR, Hasan: “Suriye'nin Yeniden İnşasında Türkiye'nin Stratejik Önemi”, AVANER, Tekin/BOZÇALIŞKAN, Ali (ed.), Suriye'nin Yeniden İnşası Tehditler ve Fırsatlar, Nobel Yayınları, Ankara 2025.
- ACAR, Necmettin: “Suriye'de Realpolitik/Riyalpolitik Rekabetini Kim Kazanacak?”, <https://kritikbakis.com/suriyede-realpolitik-riyalpolitik-rekabetini-kim-kazanacak/>, (Erişim: 15.10. 2025).
- AHRONHEIM, Anna: “IDF strikes targets in Syria after projectile lands in Israel's Golan”, <https://www.jpost.com/arab-israeli-conflict/red-alert-siren-activated-on-the-golan-heights-488600>, (Erişim: 15.10. 2025).
- AKTAŞ, Altan: “Başarısız Devletler Söyleminde Uluslararası Hiyerarşi Algısı”, The Turkish Yearbook of International Relations, 50(1), 2021, s.141-179.
- Arab News: “Syria's Assad blames Turkey's Erdogan for violence in Syria, insists on pullout of Turkish troops”, <https://www.arabnews.com/node/2352116/middle-east>, (Erişim: 15.10. 2025).
- ARSLAN, Hüseyin: “Vekâlet Savaşları Bağlamında Suudi Arabistan-Husi Çatışmasının ve Aramco Saldırısının Bölgesel ve Küresel Güvenliğe Etkileri”, Anadolu Strateji Dergisi, 2(1), 2020, s.19-32.
- ASAN, Aynur Şeyma: “Suriye'de 61 yılın ardından çöken Baas rejiminin son varisi: Beşşar Esed”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyede-61-yilin-ardindan-coken-baas-rejiminin-son-varisi-bessar-esed/3418315>, (Erişim: 15.10. 2025).
- ASSEBURG, Muriel: “State at Risk: Jordanien: Stabilitätsanker in der Krisenregion?”, in Schneckener, Ulrich (ed.), SWP-Studie 43, Berlin 2004, s.28-45.
- ATAMAN, Muhittin: “Türkiye and the future of Syria”, <https://www.setav.org/en/turkiye-and-the-future-of-syria>, (Erişim: 30.10. 2025).
- AVANER, Tekin/BOZÇALIŞKAN, Ali: “Suriye'nin Kısa Tarihi”, Avaner, Tekin/Bozçalışkan, Ali (ed.), Suriye'nin Yeniden İnşası Tehditler ve Fırsatlar, Nobel Yayınları, Ankara 2025.
- BAKİR, Ali: “Why Israel wants Syria to become a failed state”, <https://www.middleeasteye.net/opinion/why-israel-wants-syria-become-failed-state>, (Erişim: 15.10. 2025).
- BALANCHE, Fabrice: “After 13 years of conflict, Syria is a failed state”, <https://npasyria.com/en/112149/>, (Erişim: 15.10.2025).
- BAŞURGAN ATILGAN, Aynur/ATILGAN Ali: “Başarısız Devletler: Somali Örneği”, Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 2024(1), 2024, s.592-615.
- CHOMSKY, Noam: Failed States, Metropolitan, New York 2006.
- COJANU, Valentin/POPESCU, Alina-Irina: “Analysis of Failed States: Some Problems of Definition and Measurement”, The Romanian Economic Journal, 10(25), 2007, s.113-132.
- ÇAĞLAR, M. Turan/AKSU, Fuat: “Suriye Krizinde Aktörler, Uyuşmayan Talepler ve Çatışan Çözümler”, International Journal of Social Inquiry, 12(2), 2019, s.507-544.
- ÇAKMAKTAŞ, Nurullah/ORHAN, Oytun/TEKE, Recep T./DÖNERTAŞ, Musab: Suriye'de Devrimin İlk Altı Ayr: Meşruiyet ve İstikrar İnşası, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM) Yayınları, Ankara 2025.
- ÇETİN, Şerife: “BM Genel Sekreteri Guterres, Suriye halkının tarihi fırsatla karşı karşıya olduğunu belirtti”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bm-genel-sekreteri-guterres-suriye-halkinin-tarihi-firsatla-karsi-karsiya-oldugunu-belirtti/3418406>, (Erişim: 15.10. 2025).
- ÇUHADAR, Pınar: “Kırılgan Devlet ve Zorunlu Göç İlişkisini Suriye Üzerinden Okumak”, Göç Araştırmaları Dergisi, 5(1), 2019, s.28-49.
- Development Initiatives: Global Humanitarian Assistance Report 2013, Development Initiatives Publishing, Bristol 2013.
- Dışişleri Bakanlığı: “No: 254, 16 Aralık 2024, İsrail'in İşgal Altındaki Golan Tepeleri'ndeki Yasadışı Yerleşimleri Genişletme Kararı Hk.”, https://www.mfa.gov.tr/no_254_israil-in-isgal-altindaki-golan-tepeleri-ndeki-yasadisi-yerlesimleri-genisletme-karari-hk.tr.mfa, (Erişim:15.10. 2025).
- Dışişleri Bakanlığı: “Türkiye - Suriye Siyasi İlişkileri”, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-tr.mfa>, (Erişim: 15.10. 2025).
- DÖRR, Oliver: Use of Force, Prohibition of, Oxford University Press, Oxford 2019.
- FUKUYAMA, Francis: State-Building: Governance and World Order in the 21st Century, Cornell University Press, New York 2004.

- GÖKÇE, Gülise/GÖKÇE, Orhan: “Suriye Sorunu: ‘Başarısız veya Çöken Devlet’ Modeli Türkiye İçin Suriye Politikasında Uluslararası Kamuoyunu Harekete Geçirmenin Bir Aracı Olabilir Mi?” Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 12(23), 2012, s.179-200.
- GÖZLER, Kemal: Devletin Genel Teorisi: Bir Genel Kamu Hukuku Ders Kitabı, 11. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa 2021.
- GROS, Jean-Germain: “Towards a taxonomy of failed states in the New World Order: decaying Somalia, Liberia, Rwanda and Haiti”, Third World Quarterly, 17(3), 1996, s.455-471.
- GÜNGÖRSER, Rabia/GÜNGÖR, Şahin: “Yapısal Şiddet Bağlamında Başarısız Devletler ve Terörizm İlişkisi: Yemen ve Suriye Örnekleri”, Güvenlik Çalışmaları Dergisi, 25(1), 2023, s.3-29.
- HELMAN, Gerald B./RATNER, Steven R.: “Saving Failed States”, Foreign Policy, 89, 1993, s.3-20.
- IBOLD, Nura: “Post-Conflict Syria: From Destruction to Reconstruction – Who’s Involved and to Which Extent”, Open House International, 44(2), 2019, s.8-19.
- IOM: World Migration Report 2024, IOM Publishing, Cenevre 2024.
- ISSA, Ahmed Haitham: “The Process of Rebuilding and Development in Syria”, Management & Economics Research Journal, 1(4), 2019, s.83-104.
- KALKAN, Duhan: “Başarısız Devletler ve Terörizm İlişkisi”, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13(1), 2023, s.325-343.
- KARAÇUKA, Mehmet/ÇELİK, Necmettin: “Kırılğan - Başarısız Devlet Olgusu ve Terörizm İlişkisi”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19(1), 2017, s.20-41.
- KDK: Dünyanın En Büyük Açık Hava Hapishanesinden Dünyanın En Büyük Çocuk Mezarlığına, KDK Yayını, Ankara 2024.
- KOPARAN, Ömer/KARACAOĞLU, Mehmet Burak: “Suriye’deki iç savaşta 13 yıl geride kaldı”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyedeki-ic-savasta-13-yil-geride-kaldi/3165746>, (Erişim: 15.10. 2025).
- KOPARAN, Ömer/OKUROĞLU, Salih: “İsrail, Suriye’de Lübnan sınır hattı ve başkent Şam yönünde işgali genişletiyor”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-suriyede-lubnan-sinir-hatti-ve-baskent-sam-yonunde-igali-genisletiyor/3420118>, (Erişim: 15.10. 2025).
- KÖSE, Talha: Analiz: Suriye’de Barış ve İstikrarın Sağlanması İçin Yol Haritası, Milli İstihbarat Akademisi Yayını, Ankara 2025.
- KÖSEOĞLU, Ahmet Murat/ÇEVİKEL, Gökhan: “Yumuşak Güç: İnsani Yardım Operasyonları ve Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler”, Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, 1(43), 2014, s.1-27.
- KUBOVICH, Yaniv: “Israel Struck 200 Targets in Syria in the Past Year and a Half”, <https://www.haaretz.com/israel-news/2018-09-04/ty-article/.premium/israel-struck-200-targets-in-syria-in-the-past-year-and-a-half/0000017f-e130-d804-ad7f-f1fa80160001>, (Erişim: 15.10. 2025).
- MADANOĞLU, Ömer Faruk: “Suriye-İsrail sınırındaki çatışmalarda ön plana çıkan Dürziler kimdir?”, <https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/dun-bugun/suriye-israil-sinirindaki-catismalarda-on-plana-cikan-durziler-kimdir/1826224>, (Erişim: 15.10. 2025).
- MAGRI, Paolo: Rebuilding Syria: The Middle East’s Next Power Game?, Dacrema, Eugenio/Talbot, Valeria (ed.), ISPI Publishing, 2019.
- MIZRAK, Baransel: “İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk İhlallerinin Yaşandığı Zayıf ve Başarısız Devletlerdeki ‘Egemenlik’ Sorunsalı ve İnsani Yardımların Ulaştırılması”, in Özer, Adem/Yazar, Ertuğrul (ed.), İnterdisipliner Bir Alan Olarak İnsan Hakları, Adalet Yayınevi, Ankara 2023.
- MIZRAK, Baransel: “Türkiye’nin Irak ve Suriye’deki Müdahaleleri ve Uluslararası Hukuk (2015-2018)”, Akçağ Yayınevi, Ankara 2022.
- Milli Savunma Bakanlığı: “Fırat Kalkanı Harekâtı ve DEAŞ Terör Örgütü ile Mücadele”, <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/2332019-21106>. (Erişim: 15.10. 2025).
- Milli Savunma Bakanlığı: “Zeytin Dalı Harekâtı”, <https://www.msb.gov.tr/ZeytinDaliHarekati>, (Erişim: 15.10. 2025).
- NAY, Oliver: “Fragile and failed states: Critical perspectives on conceptual hybrids”, International Political Science Review, 34(3), 2013, s.1-16.
- New Arab: “Israel warns Turkey that Palmyra base in Syria is ‘red line’”, <https://www.newarab.com/news/israel-warns-turkey-palmyra-base-syria-red-line>, (Erişim: 15.10. 2025).
- OHCHR: “Syria: Evidence of gross human rights violations and international crimes must be preserved, say experts”, <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/12/syria-evidence-gross-human-rights-violations-and-international-crimes-must>, (Erişim: 15.10. 2025).
- OTTAWAY, Marina/MAIR, Stefan: “States at Risk and Failed States Putting Security First”, Carnegie Endowment for International Peace, 2024(1), 2004, s.1-9.
- ÖZ, Tunçay: “Güvenlik Bağlamında-Türkiye Suriye İlişkileri”, Journal of History and Strategy, 2025(1), 2025, s.99-122.
- ÖZALP, Osman N.: “Uluslararası İlişkilerde Başarısız Devletler Sorunsalı ve Bu Sorunsalın Uluslararası Hukuka Etkileri”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 72(1), 2014, s.349-362.
- ÖZKAYA, Ömer: “Devlet Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 16(1), 2020, s.317-352.
- ÖZTÜRK, Kemal: “Suriye’yi Bekleyen Dört Tehlike”, <https://kritikbakis.com/suriyeyi-bekleyen-dort-tehlike/>, (Erişim: 15.10.2025).
- PEKTAŞ, Uğur/ATEŞ, Davut: “Uluslararası İlişkilerde Kırılğan Devlet Söylemi: Nedenleri ve Yaklaşımlar”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 39(1), 2018, s.1-14.
- PETERSEN, Roger: Roles and Mechanism of Insurgency and the Conflict in Syria, Massachusetts Institute of Technology Publishing, 2013.
- PIAZZA, James A.: “Incubators of Terror: Do Failed and Failing States Promote Transnational Terrorism?”, International Studies Quarterly, 52(3), 2008, s.469-488.
- RABASA, Angel/PETERS, John E.: Understanding Lack of Governance, RAND Corporation Publishing, Santa Monica 2007.
- TAŞDEMİR, Fatma: Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar, Adalet Yayınevi, Ankara 2009.
- TAŞDEMİR, Fatma/ÖZER, Adem: “Kuvvet Kullanma Hukuku Açısından Fırat Kalkanı Operasyonu / The Operation Euphrates Shield from the Perspective of use of Force Law”, Akademik Hassasiyetler, 4(7), 2022, s.53-70.
- TATLI, İrfan: Yerel İsyandan Uluslararası İç Savaşa: 13. Yılında Suriye İç Savaşı, İNSAMER Yayınları, Ankara 2023.
- TELLİ, Azime: “Başarısız Devlet Terminolojisi Üzerinden Arap Baharı’nı Okumak: Libya, Mısır ve Suriye”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(3), 2020, s.1271-1285.
- Serbestiyet: “MİT Başkanı Kalın’ı Şam’da arabayla Colani gezdirdi: Emevi Camisi’nde sonra Kasiyun Tepesi’ne çıktılar”,

<https://serbestiyet.com/haberler/gundem/fidan-ve-kalin-samda-yeni-suriye-yonetimine-ilk-ziyaret-190687/>, (Erişim: 15.10. 2025).

UNDP, The Impact of the Conflict in Syria, UNDP Publishing, Cenevre 2024.

UNHCR: “Refugees and Asylum Seekers in Türkiye”, <https://www.unhcr.org/tr/en/kime-yardim-ediyoruz/refugees-and-asylum-seekers-tuerkiye>, (Erişim: 15.10. 2025).

YAZAR, Ertuğrul: İnsan Hakları Bağlamında Avrupa’da Yabancı Terörist Savaşçılar, Adalet Yayını, Ankara 2021.

YEŞİLTAS, Murat/KARDAŞ, Tuncay: Non-State Actors in the Middle East: Geopolitics, Ideology, and Strategy, Palgrave Macmillan, 2018.

YILMAZ, Mehmet Levent/BEŞGÜL, Birce/ÖZTÜRK, Emre: Sınır Güvenliği, Polis Akademisi Başkanlığı Yayını, Ankara 2022.

ZARTMAN, I. William: “Introduction: Posing the Problem of State Collapse”, in Zartman, I. William (ed.), Collapsed States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority, Lynne Rienner Publishers, London 1995, s.1-10.

Yazar Beyanı | Author's Declaration

Mali Destek | Financial Support: Yazar Ertuğrul YAZAR, bu çalışmanın araştırılması, yazarlığı veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır. | Ertuğrul YAZAR, who is the author has not received any financial support for the research, authorship, or publication of this study.

Yazarların Katkıları | Authors's Contributions: Bu makale yazar tarafından tek başına hazırlanmıştır. | This article was prepared by the author alone.

Çıkar Çatışması/Ortak Çıkar Beyanı | The Declaration of Conflict of Interest/Common Interest: Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması veya ortak çıkar beyan edilmemiştir. | No conflict of interest or common interest has been declared by the author.

Etik Kurul Onayı Beyanı | The Declaration of Ethics Committee Approval: Çalışmanın herhangi bir etik kurul onayı veya özel bir izne ihtiyacı yoktur. | The study doesn't need any ethics committee approval or any special permission.

Araştırma ve Yayın Etiği Bildirgesi | The Declaration of Research and Publication Ethics: Yazar, makalenin tüm süreçlerinde İnÜHFD'nin bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyduğunu ve verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığını, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde İnÜHFD'nin ve editör kurulunun hiçbir sorumluluğunun olmadığını ve bu çalışmanın İnÜHFD'den başka hiçbir akademik yayın ortamında değerlendirilmediğini beyan etmektedir. | The author declares that he/she complies with the scientific, ethical, and quotation rules of İnÜHFD in all processes of the paper and that he/she does not make any falsification of the data collected. In addition, he/she declares that İnönü University Law Review and its editorial board have no responsibility for any ethical violations that may be encountered, and that this study has not been evaluated or published in any academic publication environment other than İnönü University Law Review.